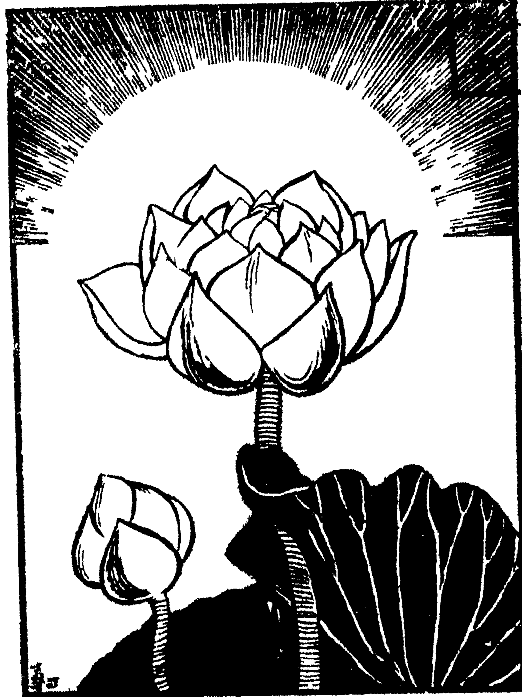
5759

ప్రబుద్ధాంధ్ర

చిత్రమాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రు

292, ఎస్ప్లనేడ్ అండ్ సన్స్ చెన్నపురి

ఆంధ్రవచన భారతము

ఆదిసభాపర్వములు [illegible]	ప్రతి 1-కి రూ.	2	8	[illegible] ప్రతి 1-కి రూ.
అరణ్యపర్వము	,,	2	8	శాంతిపర్వము
విరాటోద్యోగపర్వములు	,,	2	8	అనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, [illegible],
భీష్మద్రోణపర్వములు	,,	1	0	[illegible], స్వర్గారోహణపర్వములు

[illegible] రూ. 20-0-0

అరువది సంవత్సరముల దృగ్గణితపంచాంగము

[illegible] జ్యోతిషసిద్ధాంతి శ్రీమాన్ పి. [illegible] శ్రీ పి. [illegible] [illegible] పంచాంగములను [illegible] ప్రచురించినారము.

ఇండియన్ పీనల్ కోడ్ :— [illegible]

1860-వ సంవత్సరము 45-వ ఆక్టు.

గ్రామమునసబు మణియగారు స్పెషల్ టెస్టుపరీక్షా ప్రశ్నోత్తరములు :—

1, 2 భాగములు చేరియున్నవి. 1

గ్రామోద్యోగస్థుల మాన్యుయల్ :— అనఁగా మునసబు, మణియగారు,

కరణముల మాన్యుయల్. 2

క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్ :— 1898-వ సంవత్సరపు నెం 5 రు ఆక్టు. 5

మదరాసు హిందూమత ధర్మాదాయముల ఆక్టు :— ఈయది హిందూమతసంబంధ

ములు ధర్మాదాయములు [illegible] పాలింపఁబడవలయునను నుద్దేశముతో [illegible]

[illegible] 1927-వ సంవత్సరమున 2-వ నెంబరు ఆక్టుగా [illegible]. 2

[illegible]

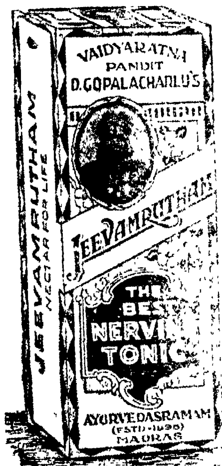
వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

292, ఎస్ప్లనేడ్ చెన్నపురి

బ్రాంచీలు :— రాజమండ్రి, బెజవాడ, విశాఖపట్టణము

వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి

జీవామృతము

జీవామృతము బలహీనతవలన జనించు రుగ్మతలను ఆటంకపరచి, దేహమునకు సంపూర్ణ ఆరోగ్యమును, రక్తవృద్ధి, నరలమునకు పటుత్వము, కండపుష్టిని, భీమబలమును, తేజస్సును, జ్ఞానశక్తిని వృద్ధిపరచును.

జీవామృతము

ఆరోగ్యమును [illegible]

బాలభాస్కర

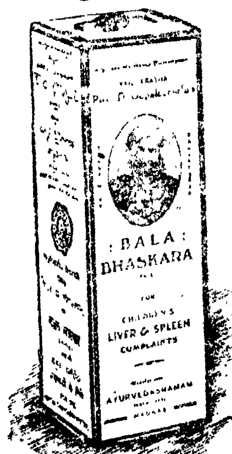
బిడ్డల

లివర్ & స్ప్లీన్

వ్యాధులకును, ఇతర ఉదరసంబంధమైన వ్యాధులకు సిద్ధౌషధము.

వ్యాధుల వివరములు తెలిపిన మంచి సలహా ఇవ్వబడును.

క్యాటలాగు కోరువారికి ఉచితము.

ఆయుర్వేదాశ్రమము

పోస్టుబాక్సు 287, మదరాసు.

బెజవాడ సరస్వతీ బుక్ డిపోవారి స్వంత ప్రచురణములు

ఆంధ్రదేశమంతట ప్రదర్శింపబడు నాటకరత్నములు

	రు.	అ.
సతీ సక్కుబాయి సా॥ రా॥	0	12
శ్రీకృష్ణతులాభారము ము॥ సు॥	1	0
సత్యహరిశ్చంద్రీయము బ॥ ల॥	1	0
బుద్ధిమతీ విలాసము డిట్టో	1	0
రంగూన్ రౌడీ సా॥ రా॥	1	0
ధరణికోట డిట్టో	1	0
సతీ [illegible] డిట్టో	1	4
[illegible]ము డిట్టో	1	0
మహాభక్తి [illegible] డిట్టో	1	0
ప్ర[illegible] ము॥ అ॥	1	0
సావిత్రి శ్రీ॥ స॥	1	0
చింతామణి కా॥ నా॥	1	0
మధుసేన డిట్టో	1	0
పతివ్రతా అనసూయ సా॥ అ॥	1	0
రాధాకృష్ణ పా॥ ల॥	0	12
పాదుకాపట్టాభిషేకము పా॥ ల॥	1	4
జయంత జయపాలము అ॥ న॥	0	12
కృష్ణలీల బ్రహ్మారి కే॥ సు॥	1	4
రామదాసు డి॥ గో॥	1	0
రసపుత్రవిజయం వ॥ య॥	1	0
రాణాప్రతాపసింగు డిట్టో	1	0
చంద్రగుప్త [illegible]	1	0
[illegible]	1	4
రాజాప్రతాప [illegible] డిట్టో	1	0
రాధాకృష్ణ సాంప్ర దా॥ కే॥	0	12
తులాభారం నాటిక డిట్టో	0	12
చండీనాటకం ము॥ వే॥	1	0

ఆదిభట్ట నారాయణదాసుగారి హరికథలు

	రు.	అ.
జానకీ శపథము	1	0
రుక్మిణీకల్యాణము	0	12
మార్కండేయ చరిత్రము	0	12
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	0	12
అంబరీష చరిత్రము	0	8
ప్రహ్లాద చరిత్రము	0	8
గజేంద్ర మోక్షము	0	8
భీష్మచరిత్రము	0	8
పైన వ్రాసిన హరికథలు 8 పుస్తకములు కలసిన క్యాలికో బైండు.	5	8

పి. బాలాజీదాసుగారిచే రచియింపబడిన హరికథలు

	రు.	అ.
గయోపాఖ్యానం	0	8
జయప్రదాదేవి చరిత్ర	0	8
నలచరిత్రము	0	8
రుక్మాంగద చరిత్రము	0	8
[illegible] విజయము	0	8
శశిరేఖా పరిణయము	0	8
సంగ్రహరామాయణము	1	0
దయానిధి విజయము	0	8
[illegible] విజయము	0	8
సీతాకల్యాణము	0	8
ద్రౌపదీ మానసంరక్షణం	0	6
కుచేలోపాఖ్యానం	0	6
పురందరదాసు చరిత్ర	0	6
హరికథేతిహాసము ఒకటి భా 1	0	6
డిట్టో రెండవభాగము	0	6

మా వద్ద అనేక రకములు గలవు. కోరినవారికి నూతన కేటలాగు ఉచితముగా పంపబడును.

వలయువారు:— **కు రి కూ రి సు బ్బా రా వు**, ప్రొప్రయిటరు, సరస్వతీ బుక్ డిపో, బెజవాడ.

Sparkling & Refreshing Beverage

Stimulating & Invigorating Tonic

Always Drink

VIMTO

Nature's best

fruit tonic drink

that keeps you

and cheerful throughout

the year

Sole bottlers for Vizag. Dt :—

THE CRYSTAL ÆRATED WATERS,

Manufacturers of high-class mineral waters

and ærated waters specialists.

VIZAGAPATAM

కేసరి రత్నత్రయము

లోధ్ర

గర్భాశయరోగ నివారిణి

స్త్రీలకు గలుగు ఋతుశూల, బహిష్టు కాకుండుట, అకాలబహిష్టు, తెల్ల బట్టగాను, ఎఱ్ఱబట్టగాను పోవుట, కుసుమరోగము, సంతాన హీనత, రక్తహీనత, మలబద్ధకము, సూతికా జాలము, కీళ్లనొప్పులు, అతికాంక్ష, అరచేతులు మంట మొదలగు స్త్రీ సమస్త వ్యాధులను కుదుర్చును.

వెల 12 జా॥ రు 3; 6 జా॥ రు 1-10-0

అమృత

రక్తశుద్ధి ద్రావకము

ఇది రక్తహీనత, మలబద్ధకము, అజీర్ణము, కీళ్లనొప్పులు, సోమరితనము, మేహప్రమేహములు, సుఖసంకటములు, నిస్సత్తువ, కడుపులోమంట మొదలగు వ్యాధులను నివారించి శరీరమునకు కాంతిని ముఖమునకు తేజస్సును యిచ్చును.

వెల 12 జా॥ రు 3; 6 జా॥ రు 1-10-0

అర్క

సర్వజ్వర నివారిణి

వాత, పిత్త, కఫ, విషమ, శీత, సన్నిపాత, ఆగంతుకాది సమస్త జ్వరములను నివర్తించును.

వెల 6 జా॥ 2-8-0; 3 జా॥ 1-8-0
1 జా॥ 0-8-0

కేసరికుటీరం

ఎగ్మూరు :: మద్రాసు

తెలుగు జిల్లాలకు స్టాకిస్టులు :—

మెసర్సు సీతారాం జనరల్ స్టోర్సు

మెయిన్ రోడ్డు, బెజవాడ

సంపుటము ౨ రాజమహేంద్రవరము ౧౫ జనవరి ౧౯౩౬. ౧ వ సంచిక

నిగళబంధనం

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి—సంపాదకుడు

మొదటిరంగం

మహామంత్రి తిమ్మరుసయ్యంగారి యిల్లు. లోపలి వసారాలో, తిమ్మరుసు, కుర్చీమీద కూచుని వుంటాడు. అతని భార్య, లక్ష్మమ్మ, కొంచెం పక్కగా నుంచుని వుంటుంది.

తిమ్మరుసు—ఇంకేం లాభం లక్ష్మీ? అంతా అయిపోయింది. అదొక స్వప్నం. అదొక కట్టుకథ అనుకో.

లక్ష్మమ్మ—మీ కేం, చెబుతారు. మనస్సులో నాటుకోడమే వస్తే ఆడది యిక మరిచిపోలేదు. కృష్ణు డెదురుపడితే మీ కెలా వుండేదో కాని ప్రాజ్ఞత వచ్చిన కొడుకుని చూస్తే యెలా వుంటుందో అలా వుండేది నాకు. అతను, మొదటికి—దగ్గిరికి వచ్చి "అమ్మగారూ" అనేటప్పటికి నాకు వొళ్లు గరిపొడిచేసేది. "ఇతగాణ్ణి నాకడుపున యెందుకు పుట్టించాడు కాడూ?" అని ఈశ్వరుడిమీద నాకు కోపంగా వుండేది.

తిమ్మరుసు—సందేహమా? నాకు గూడా కుడిభుజం పడిపోయింది.

లక్ష్మమ్మ—మీచేతిని మీరే నరుక్కున్నారు. తెలుసునా?

తిమ్మరుసు—కొంతవర కలాగే. ఏం చెయ్యగలనూ? రాజాజ్ఞ అలా వుంది. ఈశ్వరాజ్ఞ నేనా జవదాట వచ్చుగాని రాజాజ్ఞ నతిక్రమించడమే? రాజసేవ నిజంగా పాములతో చెలగాటమూ, కత్తులమీద సామూనూ. ఏమాత్రం హెచ్చూ, తక్కువా వచ్చినా బుర్ర లెగిరిపోతాయి.

లక్ష్మమ్మ—లౌక్యాని కిదో కవచం దొరికింది. అయినా, మహారాజు కృష్ణుణ్ణి కడతేర్చ మనడంలో—(అర్ధోక్తి)

తిమ్మరుసు—కడతేర్చ మని కాదు రాజాజ్ఞ. కళ్ళు పీకించ మనీ.

లక్ష్మమ్మ—కృష్ణుడు జీవచ్ఛవం అయిపోవా లనీ. కదుటండీ?......అయితే: రాజాజ్ఞకంటె యెక్కువ పనే చేశారు మీరు. అవునా?

తిమ్మరుసు—అది కృష్ణుని కోరిక.

లక్ష్మమ్మ—పోనీ, ఆవివరా లేనా చెబుతారా?

తిమ్మరుసు—చెప్పడాని కేం వుందీ? రాజాజ్ఞ అనేటప్పటికి గుడ్లు పీకేశాడు తలారి. తరవాత, ఆబాధ సహించలేకా, యిక బతికివుంటె మాత్రం లాభం యేమిటనీ, బతికివున్నంతకాలమూ తల్లి నేడ్పించడం మంచిది కాదనీ (అర్ధోక్తి)

లక్ష్మమ్మ—ఇది సంతోషపెట్టడం కాబోలు.

తిమ్మరుసు—[illegible] విధంగా అలాగే చెప్పవచ్చు. కుంతి అయినా [illegible] బిడ్డ అయినా కొడుకు—అందులోనూ [illegible] తేకిన్పుండడం తల్లికి సంబరమే; కాని యిది సామాన్యసంసారుల సంగతి.

లక్ష్మమ్మ—నాగమ్మగారి బతుకు అంతకంటే అధ్వాన్నం చేశారు మీరు.

తిమ్మరుసు—ఎంతచెట్టుకి అంతగాలి కదూ? నేల మీద వున్నవాడు పడితే దెబ్బ తగలదు, స్థితి మారదు. కొండమీద వున్నవాడు పడ్డాడంటే మాత్రం తునాతునకలయిపోతాడు.

లక్ష్మమ్మ—నాకీ ధర్మసూత్రాలతో లోటేమిటి లెండి. తరవాతి సంగతేదో చెప్పండి.

తిమ్మరుసు—[illegible]. కాని నువ్వు వినడం మాత్రం [illegible].

లక్ష్మమ్మ—ఎందుకని?

తిమ్మరుసు—నీగుండె [illegible] పోతుంది.

లక్ష్మమ్మ—[illegible]. నా గుండె వజ్రమే అయిపోయింది. [illegible] చెప్పండి.

తిమ్మరుసు—అప్పుడప్పుడు. “[illegible]” కదూ? నువ్వు విను. [illegible] “[illegible] అయితే యిక నాకోసం. తల [illegible]” అన్నాడు కృష్ణుడు.

లక్ష్మమ్మ—అనడమేనా, అది మాత్రమే, [illegible] చేశారు. కాదు [illegible]?

తిమ్మరుసు—నీకు తెలియనిదేమున్నది?

లక్ష్మమ్మ—[illegible] చెప్పండి. [illegible]—(తిమ్మరుసు కుడిచెయ్యి చూపిస్తూ) [illegible]—(ఆగుతుంది)

తిమ్మరుసు—“నా, కొడుకా—” కదూ? స్వయంగానే అని చెప్పవచ్చు.

లక్ష్మమ్మ—గుండెలు కొట్టుకుంటున్నాయి. శరీరం జలదరిస్తోంది......అయితే: రాజాజ్ఞ నిర్వహించడానికి వెళ్ళడానికి ముందు మీరొకమాటు యింటికి రావలసింది.

తిమ్మరుసు—ఎందుకూ?

లక్ష్మమ్మ—కృష్ణుడు నాగమ్మగారి కొడుకు కాడు, నా కొడుకు.

తిమ్మరుసు—అయితే?

లక్ష్మమ్మ—కర్తవ్యమయితే ముందు నన్ను నరికివేసి, కృష్ణుణ్ణి తరవాత కడతేరిస్తే మీ కింకా కీర్తి కదూ?

తిమ్మరుసు—(కిందికి చూస్తూ వూరుకుంటాడు)

లక్ష్మమ్మ—నిర్దోషినీ, అమాయికుణ్ణీ సంహారించడంలో మీరు చాలా రాజభక్తి కనపరిచారండీ” (అతికష్టంమీద దుఃఖం నిమాళించుకుంటుంది)

తిమ్మరుసు—లక్ష్మీ!

లక్ష్మమ్మ—(పలకదు.)

తిమ్మరుసు—లక్ష్మమ్మ!

లక్ష్మమ్మ—ఇంకా వుందా ఏమిటి చెప్పవలసింది?

తిమ్మరుసు—[illegible] ఏమీ లేదు; కాని, [illegible]. ఆవేశం తెచ్చుకోకు. దేవుని ఆజ్ఞ లేనిదే చీమ అయినా కుట్టదు.

లక్ష్మమ్మ—([illegible]) ఒక్కొక్కప్పుడు “దేవుడున్నాడా” అనిపిస్తూ వుంటుంది......కాకపోయినా యిన్ని [illegible] యిప్పుడు [illegible]?......కృష్ణుణ్ణి [illegible] మీలో [illegible]. నాగమ్మగారికింకేమీ లేదు. అంతా శూన్యం. అంతా అంధకారం. విజయనగరంలో అలాంటి మనిషి లేడు. దేవుని కళ్లతని మీదే పడ్డాయి.

తిమ్మరుసు—కృష్ణుడు సర్వలక్షణసంపన్నుడే కాకపోతే అలాంటి రాజాజ్ఞ పుట్టినప్పుడే పోవును.

లక్ష్మమ్మ—పుట్టినా నాకు దుఃఖమే లేకపోవును... ......(పైటకొప్పు పట్టుకుని) విడుస్తూ విడుస్తూ వున్న తామరమొగ్గని చిదిమేశారండీ మీరు.

తిమ్మరుసు—చెప్పాను కాదూ? మనుష్యుడేం చెయ్యగలడూ? అయినా, కృష్ణుడీ క్షుద్రమానవలోకంలో వుండతగ్గవాడు కాడు.

లక్ష్మమ్మ—అలాంటి వాళ్లుంటే మానవలోకానికి క్షుద్రత్వమే లేకుండా పోతుంది......కానివ్వండి......

అధర్మం జయించింది......అయితే, యిదే స్థిర మయి పోతుందా ?

తిమ్మరుసు—అలా అయితే, అసలు, స్థిరమైన పదార్థం యేం వుంది లక్ష్మీ ?

లక్ష్మమ్మ—చివరికి వేదాంతం......అవును. కృతకృత్యులైనవా రెన్నైనా శ్రీరంగనీతులు చెబుతారు.

(అప్పుడే లోపలికి వచ్చిన నీలమ్మ [illegible]. తిమ్మరుసు వులిక్కిపడి చూస్తాడు. నీలమ్మ [illegible] గా చూసి తిమ్మరుసును [illegible]. లక్ష్మమ్మ [illegible] నీలమ్మ చెయ్యి [illegible])

తిమ్మరుసు—([illegible]) నీలు. ([illegible]) నువ్వా ? [illegible]. ([illegible]) [illegible] లక్ష్మీ !

నీలమ్మ—([illegible]) [illegible] ! [illegible] ?

లక్ష్మమ్మ—(నీలమ్మ చెయ్యి [illegible], నీలమ్మ కేసి, తిమ్మరుసు కేసి చూస్తూ వుంటుంది)

తిమ్మరుసు—(నీలమ్మ కేసి [illegible] చూస్తాడు)

నీలమ్మ—నా [illegible]—నా [illegible]—[illegible] నిన్నేం చేశారు ? ఎవ్వరి మాత్రం [illegible] ? దేవాలయంలోనుంచే [illegible]. [illegible] మాకింట [illegible] నీకాట్టే మునిగిపోయిందా ?......[illegible] గుడా ! ఈ పాపం నన్ను [illegible] ?

లక్ష్మమ్మ—ఎవ రండీ యీ అమ్మాయి ?

తిమ్మరుసు—[illegible] రాయుడుగారి కుమార్తె. నా[illegible] గారికి మేనగోడలు. తతిమ్మా సంగతి [illegible]ంచిందా ? (నీలమ్మతో) నీలూ ! లే. కూచునే వున్నావేం? కైజారు పుచ్చుకో. నాపని నేను చేశాను. నీపని నువ్వు చేసుకో.

నీలమ్మ—(లేచి, వులుకూపలుకూ చూస్తూ) నన్ను పొడిచేసి, నీయిల్లాలిని నాలాగే చెయ్యడమే నాపని. క్షణం దాటిపోయింది. సమయానికీవిడ దగ్గిరే వుండి పోయింది.

తిమ్మరుసు—ఉంటే యేమీ ? ఈ మాటు అడ్డుకోదులే.

లక్ష్మమ్మ—ఎంత పని చేశా రండీ మీరూ ?

నీలమ్మ—(లక్ష్మమ్మను చూసి, తిమ్మరుసు కేసి తీవ్రంగా చూస్తూ) కళ్లు మూసుకుపోయి వున్నావు. మంచీ చెడ్డా యేమేనా తెలిస్తేనా ? బ్రాహ్మణుడు. ఛండాలుడు. రాక్షసుడు. (లక్ష్మమ్మ కేసి తిరిగి) నీ[illegible]కారం చెయ్యక తప్పదు. [illegible], రాజు చావడంవల్లా, యితని ఆజ్ఞ చెప్పే [illegible] తో పోవడంవల్లా నీ మొగుడికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చిం[illegible] [illegible] కాదూ నువ్వు ?......ఎంత [illegible] ?........[illegible]. ఆడదాని [illegible] ఆడదానికి [illegible] ?...... [illegible] ? ([illegible]) [illegible] ! [illegible]. ([illegible])

[illegible]

[illegible] ?

తిమ్మరుసు—[illegible] ! [illegible]. [illegible]

లక్ష్మమ్మ—[illegible] ?

తిమ్మరుసు—[illegible]ను. ([illegible]) [illegible]. [illegible]. [illegible] ([illegible]) [illegible] ;

[illegible]

[illegible]

లక్ష్మమ్మ—[illegible] ?

తిమ్మరుసు—చూస్తూ [illegible].

గోవిందరాజు—(ప్రవేశించి) [illegible] ?

తిమ్మరుసు—[illegible] తీసుకురా.

గోవిందరాజు—[illegible] చాలా ?

తిమ్మరుసు—చంద్రహాసమే తీసుకురా.

గోవిందరాజు—సరే. (వెళ్లిపోతాడు)

లక్ష్మమ్మ—ఇప్పుడేనా మీరు శాంతికోసం చూడ రన్న మాట.

తిమ్మరుసు—శాంతా ?......ఇక వొకటే శాంతి. నిప్పురాజుకి శాంతి యేమిటి ? అగ్నిహోత్రం ప్రారంతా పాకివుంటుం దప్పుడే. ఉగనలు వేస్తూవుంటాంది. జగన్నాథరథం కదిలింది. ఇక నిలవదు. లయం కావాలి. జన క్షయం కావాలి. రక్తంప్రవహించాలి. ఇక పాలోపాలి అయిపోతుంది. ఆడవాళ్లూ మొగవాళ్లూ కూడా కలప టమే. మారణం యెన్నివిధాల జరిగడాని కవకాశం వుంటుందో అన్ని ప్రయత్నాలూ జరుగుతాయి. లక్ష్మీ ! బోధపడిందా ? సుడిగాలి వీస్తుంది. మూలనున్న వాళ్లు కూడా ముందుకు వస్తారు. ఈతుపాను నీవేపుకి కూడా మొగ్గివుంది.

లక్ష్మమ్మ—ఎరుగుదును.

తిమ్మరుసు—ఈకల్లోలం అణిగిపోయేదాకా నాకు తెరపివుండదు. నువ్వెక్కడో, నేనెక్కడో ? తెలిసిందా ?

లక్ష్మమ్మ—కానివ్వండి.

తిమ్మరుసు—జాగ్రత్త.ఎప్పటి కేమిటో;

లక్ష్మమ్మ—గోతిలోపోయిందాన్ని గొడ్డలికి తెచ్చా రుమీరు. స్త్రీల చాతుర్యం కూడా చూస్తారు పురుషు లిప్పుడు.

గోవిందరాజు—(కత్తి తెచ్చి తిమ్మరుసు చేతి కంది స్తాడు)

తిమ్మరుసు—(కత్తి పుచ్చుకుని వొరలోనుంచికొంచెం తీసి చూచి) మొన్ననే చికిలీ చేశాడు కిమ్మరి. వెంటనే పని—(అర్థోక్తి)

లక్ష్మమ్మ—(ఆకత్తి పుళాక్కుని) ఇంకోటి చూసు కోండి మీరు.

గోవిందరాజు—(ఉలిక్కిపడతాడు)

తిమ్మరుసు—(గంభీరంగా నిలిచి) ఏమిటీ ?

లక్ష్మమ్మ—తరవాత మాట్లాడుకుందాం.

తిమ్మరుసు—అంటే ?

లక్ష్మమ్మ—అక్కడ మీరూ యిక్కడ నేనూనూ.

తిమ్మరుసు—ఏమి టదీ ?

లక్ష్మమ్మ—అక్కడ మీరేం చేస్తే, యిక్కడ నే నదీ. ముందు ఆడదాన్నీ, తరవాత రెక్కలు లేని దాన్నీ చేసి, నాగమ్మగారికి, చివరికి, సర్వనాశం చేస్తారా మీరు ? నేను చూస్తాను. దిక్కులేనివాళ్లకి దేవుడే దిక్కు. గర్వించకండి. జగన్నాథరథం కదిలిం దన్నారు మీరు. నిజమే. నాలుగు తలుపులూ బిగించి పట్టి బంధిద్దా మంటే పిల్లి, గుడ్లు పీకేస్తుం దని యెరుగుదురా మీరు ? సముద్రం చల్లని దైనా అందులో బడబానలం వుందనీ, రాక రాక అది పైకి వస్తే యిక పట్టపగ్గా లుండ వనీ తెలుసునా మీకు ?......వెళ్లండి. (కత్తిమొన నేలమీద ఆనించి, ప్రత్యాలీఢపాదంగా నిలిచి, శిరసు వంచుకుని) నాకు సెల విప్పండి.

తిమ్మరుసు—(భార్య శిరస్సుమీద చెయ్యి వుంచి) లే. నీప్రయత్నం కొనసాగుగాక.

లక్ష్మమ్మ—(లేచి) సెలవు. (వెళ్లిపోతుంది.)

గోవిందరాజు—జయం కలగా లని దీవించా వేమిటన్నయ్యా ?

తిమ్మరుసు—ఏం ?

గోవిందరాజు—నీకు నువ్వే అపజయం—(అర్థోక్తి)

తిమ్మరుసు—అవును. కొడుకు చేతిలో తండ్రీ, భార్య చేతిలో భర్తా వోడిపోడం కంటే అందం యేమి వుం దోయ్ ? సంగతి కనిపెట్టావా ? సంక్రమించిన అధికారం అన్యాక్రాంతం కాకుండా వుండడానికి ఆవిడ ప్రయత్నిస్తే, అధికారం సంపాదించుకోడాని కీవిడ ప్రయత్నిస్తారు. అక్కడ భర్త మంత్రీ, యిక్కడ భార్య మంత్రీనీ, ఎంత చక్కని సన్నివేశమో చూశావా ? ప్రపంచకంలో వొక్క నాకు తప్ప యిలాంటి యోగ్యత మరెవరికీ కలగలేదు. ఇక కలగదు కూడానూ.

గోవిందరాజు—చాలా తమాషాగా వుంది.

తిమ్మరుసు—ఇంకా సందేహమా ?

గోవిందరాజు—కాని వదిన వొంటరిగా వెడుతోంది. నీలమ్మ యిప్పుడే అల్లరి చేసి వెళ్ళింది. దారిలో కనబడితే—(అర్థోక్తి)

తిమ్మరుసు—కనబడడమే వస్తే వెంటనే కత్తు కలిసి పోతుంది. ఏమీ భయపడనక్కరలేదు.

తెరలో

"సూరప్పా"

"రథం వచ్చి సిద్ధంగా వుంది అమ్మగారూ"

"సరే"

తిమ్మరుసు—అప్పన్నని వొకమాటు తీసుకురా.

గోవిందరాజు—సరే. (వెళ్లిపోతాడు)

తిమ్మరుసు—వృద్ధూరాలు పుట్టాయంటే ఆశ్చర్యమా ? మహారాజు, చస్తూ చస్తూ సుఖంలో వున్న ప్రాణాలను దుఃఖంలో వేసి పోయారు. ఎగనివాళ్లకి రాజ్యాశ పుట్టించారు. లక్ష్మీమంత్రాంగంలో తిమ్మరాజు హత్యకోసం ప్రయత్నాలు జరుగుతాయి. నీలమ్మ, నామీద కసి అలా తిప్పుతుంది. దీని కంతటికీ యెదటి పచ్చ సహించలేని ఓబమ్మగారే కారణం. కృష్ణరాయడు లేకపోవాలంటే, యిప్పు డావిడకు మనమడేనా తక్క యోగం లేనట్టుంది............వీరభోజ్య మైన రాజ్యం కోమటియుక్తులకు నిలుస్తుందా ?

గోవిందరాజు—(నాదిండ్ల అప్పన్నతో వచ్చి) అప్పన్న వచ్చాడు.

తిమ్మరుసు—వచ్చాడా ? అప్పన్నా ! సంగతంతా గ్రహించావా ?

అప్పన్న—పూర్తిగా గ్రహించాను. తుపాను చెలరేగే టట్టుంది; కాని యిప్పటిమట్టుకి పట్నం అంతా నిమ్మకు నీరుపోసిన ట్టుంది.

తిమ్మరుసు—అంటే గుసగుసల్లో వుం దన్నమాట వ్యవహారం......సర్వసైన్యాధిపత్యం నీదీ. వెళ్లిపో. జాగ్రత్త సుమా !

అప్పన్న—మీ కేమీ బెంగ అక్కరలేదు. అంతా నిశ్చలంగా వుంచుతాను.

తిమ్మరుసు—సరే. వెళ్ళు.

అప్పన్న—మంచిది. (వెళ్లిపోతాడు.)

తిమ్మరుసు—గోవిందా !

గోవిందరాజు—ఎందు కన్నయ్యా ?

తిమ్మరుసు—విజయనగరంలో చెలరేగుతూ వున్న యీ అంతఃకలహాలు కారణంగా సామంతులలోనూ, సరదారులలోనూ స్వేచ్ఛావాంఛ పుట్టవచ్చు. శత్రువులు భేరీలు మోగించవచ్చు. జాగ్రత్త. పట్నం నీచేతిలో వుంచుతున్నాను.

గోవిందరాజు—సంతోషం. ఏమీ అపాయం రానివ్వను.

తిమ్మరాజు—మరి వెళ్లిపో.

గోవిందరాజు—ఇదిగో, వెళ్లిపోయాను. (వెళ్లిపోతాడు)

తిమ్మరుసు—ఇది సుఖాంతం అవుతుందా, దుఃఖాంతం అవుతుందా ? చూస్తూ వుండగా వ్యవహారం యెంత ముదిరిపోయింది ?.........మునిగిపోయిం దేమీ లేదు. కంగారు పడక్కర్లేదు. (చేతులు చూసుకుని) కత్తిమాట మరచిపోయాను......అక్కడికే వెళ్ళి పుచ్చుకుంటాను. కాకపోయినా, నగర్లో నిటుత్వం వుంటే యెదటివాళ్ల ఆయుధాలు మనచేతికే వస్తాయి.

(వెళ్ళిపోతాడు)

రెండో రంగం

(నాగమ్మనగరు. ఒక వసారాలో నాగమ్మ పీట మీద కూచుని వుంటుంది. కైజారు ముందు పెట్టుకుని ఆమె కొక పక్కగా నీలమ్మ కూచుని వుంటుంది. అసనిమీదా, యీసనిమీదా, మధ్య మధ్య, దాసీలు వస్తూ పోతూ వుంటారు.)

నాగమ్మ—నేను పెద్దదాన్ని. నువ్వు చిన్నపిల్లవు. పైగా యిద్దరికీ దుఃఖం తెలమున్కలుగా వుంది. మనం పగ తీర్చుకోగలమా ?

నీలమ్మ—ఎందుకు తీర్చుకోలే మత్తయ్యా ? యథాశక్తి. ఎవరు చేసినా అంతే. పుట్టింది రాచకులం. పైగా, అపకారమూ, పరాభవమూ జరిగాయి. శరీరం దహించుకుపోతూవుంది. ఇక యీజన్మకి సుఖ మెలాగా లేదు. బతుకూ సందేహమే. వీలయినంత వర కేనా పగ తీర్చుకోకపోతే యిక చేసే దేం వుందీ ?

నాగమ్మ—నాకూ నీకూ భేదం వుంది.

నీలమ్మ—పాతా కొత్తానూ. అంతకంటే యేమీ లేదు. తిమ్మరుసయ్య చేసిన గాయంమీద మీరు కారం చల్లవద్దు.

నాగమ్మ—కొంచెం వెనకా ముందూ చూడవూ తల్లీ?

నీలమ్మ—వెనుక నుయ్యీ, ముందు గొయ్యీని. అడియాసలు వద్దు అత్తయ్యా!

నాగమ్మ—నీది వ్యగ్రోత్సాహం.

నీలమ్మ—కసకసనే పగ తీర్చుకోవా లని పైత్యా నయి పోతున్నాను. తిమ్మరు సయ్యని విడిచిపెట్టినా యిబ్బంది లేదు; కాని ఆనిర్భాగ్యుణ్ణే పొడిచివెయ్యాలి.

నాగమ్మ—ఏనిర్భాగ్యుణ్ణే?

నీలమ్మ—వాణ్ణే...... తెలుసలేదూ ? ఎవడి అధికారం నిలవ దని చచ్చినరాజు ఇంత పని చేయించాడో —(అర్ధోక్తి)

నాగమ్మ—తిమ్మరాజునా?

నీలమ్మ—పేరుచ్చరిస్తే పాపం చుట్టుకుంటుంది. వాణ్ణే.

నాగమ్మ—(ఉద్రేకంతో) ఏమన్నావు కోడలా?

నీలమ్మ—(ఆవేశంతో) ఎవడిమూలంగా నాకు బావయ్యగారు లేకపోయారో ఆయేల్నాటికసిగాణ్ణి హతంచేసి,మీ పెద్దసనతికడుపున చిచ్చుపెట్టి—(అర్ధోక్తి)

నాగమ్మ—అదీ మాట! నీలం! ఎంత చల్లని మాట చెప్పావూ? ఒక్కమా రిలా రా తల్లీ!

(నాగమ్మ చేతులు చాపుతుంది. నీలమ్మ దగ్గిరికి వెళ్లి కూచుంటుంది. నాగమ్మ నీలమ్మని గట్టిగా కౌగిలించుకుని మూర్ధాఘ్రాణం చేస్తుంది.)

నాగమ్మ—నాకూనా! ఇక నీకు అడ్డు చెప్పను. ఎలా చేస్తావో ఆకాస్త పనీ చేసేస్తివా తరువాత నువ్వూ నేనూకూడా బావయ్యదగ్గిరికి సంతోషంగా వెళ్లిపోవచ్చును.

నీలమ్మ—ఇంతవరకూ నాకు కసే గాని మీ ప్రోత్సాహం లేదు.ఇక చూడండి, ఈరాత్రి కడిచాటప్పటికి యేడుపులూ పెడబొబ్బలూనూ.

(అప్పుడొక దాసి లోపలికి వస్తుంది)

దాసి—లక్ష్మమ్మగారు వస్తున్నారుట అమ్మగారూ!

నీలమ్మ—తిమ్మరుసయ్య పెళ్లామా? (లేచి వెళ్లిపోతుంది)

నాగమ్మ—పరామర్శకి కాబోలు. మొగుడు మింగెయ్యడమూ, పెళ్లాం వగచడమూనూ.

నీలమ్మ—(పరుగుపరుగున వచ్చి కైజారు దూసి చేతపుచ్చుకుని) లక్ష్మమ్మ ఖడ్గం పట్టుకుని వస్తోంది. నేను చెయ్యబోయిన పనికి బదులు చేస్తుంది కాబోలు. వచ్చిందంటే పొడిచేస్తాను. ఏమత్తయ్యా?

నాగమ్మ—తొందరపడకు తల్లీ !

నీలమ్మ—ఇక నేను ఆగలే నత్తయ్యా !

నాగమ్మ—వచ్చిన పనేమిటో తెలుసుకోకుండా మనుషుల మంట గోలం చెయ్యవచ్చునా అమ్మా ?

నీలమ్మ—(మొగం వంచుకుని నిలబడుతుంది)

దాసి—ఏమి సెలవు అమ్మగారూ ?

నాగమ్మ—తీసుకురా.

దాసి—చిత్తం అమ్మా! (వెళ్లిపోతుంది)

నాగమ్మ—వెంట యెవరేనా వున్నారా తల్లీ ?

నీలమ్మ—ఆమెడి తమ్ముడు, మాచిరాజు వియ్యన్నగారు కూడా వస్తున్నారు.

నాగమ్మ—(ఆలోచిస్తూ) ఎందుకయి వుంటుంది ?

(అప్పుడు దాసివెంట లక్ష్మమ్మ, మాచిరాజు వియ్యన్నా వస్తారు. దాసి పక్కకి తప్పుకుంటుంది. నాగమ్మ, మాచి, మొగం వంచుకుంటారు.)

నీలమ్మ—(లేచి) అక్కడే నుంచో. అడుగు ముందుకు వేశా వంటే బాగా జరుగదు.

లక్ష్మమ్మ—బాగా జరుగ దంటే ?

నీలమ్మ—పొడిచేస్తాను.

లక్ష్మమ్మ—నిఝుష్టం.నాకేమీ అభ్యంతరం లేదు. నీకంత వుబలాటంగా వున్నప్పుడు నే నెందుకు కాదనాలీ? అయితే: ఇక్కణ్ణుంచి అడుగు ముందుకి వేస్తే కదా పొడవడం ? పని వచ్చినప్పుడు నేను చెప్పే అడుగువేస్తానులే. నాగమ్మగారూ ! తమకు గొప్ప ఆపద వచ్చింది.

అయినా నేనిప్పుడు పరామర్శ చెయ్యడం కోసం రాలేదు.

నాగమ్మ—భర్తగారు చేసిన దానికి తరవాయి తీర్చడానికి వచ్చారా? అది రాజుగారి ఆజ్ఞ అయితే యిది రాణీగారి ఆజ్ఞ గాబోలు.

లక్ష్మమ్మ—రాజు చచ్చిపోయాడు. ఇక రాణీ అంటే యెవరూ?

నాగమ్మ—(చకిత అయి చూస్తూ వూరుకుంటుంది)

లక్ష్మమ్మ—విజయనగరసింహాసనం యిప్పుడు ఖాళీగా వుంది. రాజే లేనప్పుడు రాణీ అంటే యేమిటి?

నాగమ్మ—తమ మాటలు విచిత్రంగా వున్నాయి. ఏదో కొత్తదనాన్ని స్ఫురిస్తోంది. కాని మొదలూ తుదా అవగాహన కావడం లేదు. తమరు, నేను ఒక్క నిజం చెప్పి వుండకపోతే, తమ వుద్దేశం యేమిటో స్పష్టంగా సెలవిప్పించండి.

లక్ష్మమ్మ—ముందు, తమరు, నాకొకటి దయచేస్తే తరవాత నే నంతా సవిస్తరంగా మనవి చేసుకుంటాను.

నాగమ్మ—అదేమిటి?

లక్ష్మమ్మ—తమరు నాకు మంత్రిపదవి దయచెయ్యాలి.

నీలమ్మ—(ఉద్రేకంతో) వల్లకాదు. నువ్వు మా కక్కరలేదు.

నాగమ్మ—ఒక్క నిమిషం వూరుకోతల్లీ! (లక్ష్మమ్మతో) తమకు మంత్రిపదవి యివ్వడానికి మాకేం వుంది లక్ష్మమ్మగారూ?

లక్ష్మమ్మ—ఉపయోగించుకోవాలనే సంకల్పం వుంటే అన్నీ వున్నాయి. సరసరాయలవారి దేవేరికి లేనిదేమిటి?

నాగమ్మ—దానివల్ల నాకేం వచ్చింది?

లక్ష్మమ్మ—ఆశ తెంపుకుని కూచుంటే నే నేం చెప్పగలనమ్మా?

నాగమ్మ—తమరు నాకు బోధపడేటట్టు సెలవిప్పించాలి.

లక్ష్మమ్మ—వీడి తరవాత రాజు కావలసినవాడు ఫలానా అని యిద్దరి మొగాల మీదా రాసివుంటుందా అమ్మా? రాజయోగం వున్నవాడు ఒకరాజుకి ఉత్తరాధికారి కావచ్చు. ఒక రాజ్యం అయినా నిర్మించుకోవచ్చు. ఒకిడి రాజ్యం అయినా ఆక్రమించుకోవచ్చు. రాజుల కొడుకు లెందరో భిక్షాధికారు లయిపోయారు. సామాన్యు లెందరో రాజు లయిపోయారు. తమభర్తగారి చరిత్ర మననం చేసుకుంటే చాలదూ అమ్మా?

నాగమ్మ—తమరు నామనస్సు కెక్కిస్తూ వున్న ది అమృతమో విషమో తెలవడం లేదు.

నీలమ్మ—విషం విషం. ఈ విడ మాటలు నమ్మకం డత్తమ్మా!

నాగమ్మ—కాస్త ఓపిక పట్టవమ్మా తల్లీ! ఏమంటారు లక్ష్మమ్మగారూ తమరూ?

లక్ష్మమ్మ—ఇప్పుడైనా నాకు మంత్రిపదవి యిస్తారా?

నాగమ్మ—బోధపడుతోంది. అదా సంగతి? అయితే ప్రయోజనం వుంటుందా?

లక్ష్మమ్మ—నాకు మంత్రిపదవి దయచేస్తే గాని వాక్కు అక్కర యేమినా చెప్పనిక.

నాగమ్మ—భల్లూకపట్టు పట్టారే? సరే మరీ. మోసం జరిగినా యిదివరకే జరిగిన విపత్తు కంటే గొప్పది జరగదు. (లేచి, లక్ష్మమ్మని సమీపించి) ఇదిగో నా భవిష్యదభ్యుదయానికి తమర్ని నామంత్రిగా ఏర్పరుచుకుంటున్నాను. (చేతిలో చెయ్యి వేస్తుంది)

లక్ష్మమ్మ—అంటే?

నాగమ్మ—నాకు పదవి వచ్చాక తమరు మంత్రు లన్నమాట.

లక్ష్మమ్మ—అయితే, నేను సలహాలూ ఆలోచనలూ అప్పుడించే చెబుతాను.

నాగమ్మ—అయితే ఏమంటారూ తమరూ?

లక్ష్మమ్మ—ఆపదవి నాకిప్పుడే స్వాధీనం కావాలి.

నాగమ్మ—అయితే సరే. తమరు ఇప్పట్నుంచీ నాకు మంత్రిగా వుండండి. ఇదే మాట. (మళ్లీ చేతిలో చెయ్యి వేస్తుంది)

లక్ష్మమ్మ—ఇక వినండి.

నాగమ్మ—సెల వివ్వండి.

లక్ష్మమ్మ—రాజ్యాలు మంత్రాధీనాలు. మంత్రులంటే మంత్రాలకు భౌతికస్వరూపాలు. కనక ప్రభువులు మంత్రుల మాటలు పాలిస్తూ వుండాలి.

నాగమ్మ—సరే.

లక్ష్మమ్మ—అక్కడ భర్త మంత్రీ, ఇక్కడ భార్య మంత్రిణీ. తత్వం గ్రహించగలవాళ్ళ కేమీ వుండదు; గాని సామాన్యదృష్టికి మాత్రం యిందులో తీసికొద్దీ అర్థా లున్నాయి.

నాగమ్మ—అవును.

లక్ష్మమ్మ—తమకు తీరని అపకారం జరిగింది. అపకారం అంటే అంతేనదీ యింతేనదీ కాదు, కనుపించచ్చు. అయితే: ఈ అపకారం యెవరు చేశారని కాదు ప్రశ్న, ఎవరు చేయించారు? ఇది తమకు సంభవించడానికి కారణం వారేనా, సాధనం వారేనా,

నాగమ్మ—ఊహూఁ,

లక్ష్మమ్మ—తమ కుమారుణ్ణి చంపినవారు మావారే; కాని చంపించినవారు తమ సవతి కొడుకు.

నాగమ్మ—అవును. ఏమీ సందేహం లేదు. అందులో సవతి ప్రోత్సాహం కూడా చాలా వుంది. ఆవిడ నాకొడుక్కి విషప్రయోగం చేయించడానికి మూడుమాట్లు ప్రయత్నించడం నే నెరగనూ?

లక్ష్మమ్మ—అవునుగదా?

నాగమ్మ—ఏగ్రహం వక్రించడంవల్లనో యిప్పుడిలా చేశారు; గాని అప్పుడు తమ భర్తగారే కాదూ నా తండ్రిని రక్షించినవారూ?

లక్ష్మమ్మ—అంటే తమకీ శత్రువు లెవరో సాధించవలసినవా రెవరో తెలుసు నన్నమాటే.

నాగమ్మ—కానివ్వండి.

లక్ష్మమ్మ—కానివ్వమంటే కాదు. నామాటలు తమరు సమ్మన్నారా లేదా?......ఒకటి మనవి చేస్తాను ఆలకించండి. ఇప్పుడు నేను తమకి మంత్రిగా వున్నాను. ఒకర్ని నాశనం చేయించడానికి తమరు నిశ్చయించుకుంటారు. అది చెయ్యవలసిం దని నా కాజ్ఞాపిస్తారు. నేనా పనిచెయ్యాలా అక్కర్లేదా?

నాగమ్మ—ఊఁ.

లక్ష్మమ్మ—ఊఁ అంటే కాదు. స్పష్టంగా సెల వివ్వండి.

నాగమ్మ—చెయ్యాలి.

లక్ష్మమ్మ—మావారు చేసిన పని అంతే.

నాగమ్మ—సరే.

లక్ష్మమ్మ—తమమీద మావారి కేమీ ద్వేషం లేదు. తమరుకూడా వారిని ద్వేషించకూడదు.

నీలమ్మ—ఇదా అమ్మా యెత్తూ? అత్తయ్యా! —(అర్థోక్తి)

నాగమ్మ—ఇంకొక్క క్షణం వూరుకో తల్లీ! సెల విప్పించండి లక్ష్మమ్మగారూ!

లక్ష్మమ్మ—కృష్ణుడు ప్రయోజకుడు కనక తమ అనంతరం తమ కొడుక్కి రాజ్యం దక్కనివ్వ డేమో నని తమ సవతికొడుకు ఇంతపని చేయించారు. కృష్ణుడు లేకపోతే మాత్రం ఆపిల్లాడికి రాజ్యం తక్కకుండా చెయ్యడానికి మన కేమి అడ్డం?

నాగమ్మ—బాగా సెలవివ్వండి

లక్ష్మమ్మ—ఏరాజ్యంకోసం వారు మనకృష్ణుణ్ణి లేకుండా చేశారో, ఆరాజ్యంకోసం మనమున్నా ఆకుర్ర కుంకని లేకుండా చేద్దాం

నాగమ్మ—చాలా బాగా నేవుంది. కాని సాధ్యమా?

లక్ష్మమ్మ—అది సాధ్యపడుతుందా, రాజ్యం మనది. ఓడిపోతామూ? తమ కిదివరకే సర్వనాశం సంభవించివుంది.

నాగమ్మ—ఊహూం.

లక్ష్మమ్మ—అదీకాక: మనుష్యులు జయం అనుకుంటే అపజయం కావచ్చు. అపజయం అనుకుంటే జయమున్నా కావచ్చు. ఇది చిట్టచివరగాని తేలే విషయం కాదు.

నాగమ్మ—అవును

లక్ష్మమ్మ—కనక ముందు మనం ఆపురుగును నలిపివేద్దాం

నాగమ్మ—(చకితయై నీలమ్మకేసి చూస్తుంది)

నీలమ్మ—బాగానే కనబడుతోంది. మనం అనుకున్నదీ యిదే కాదూ?

నాగమ్మ—ఇంకా సెల విస్వండి లక్ష్మమ్మగారూ!

లక్ష్మమ్మ—ఈపని చేస్తే వారూ మనమూ సమానమౌతాం. ఇక రాజ్యం—

నాగమ్మ—ఆమహారాజు కొడుకు అచ్చుతరాయుడుండనే వున్నాడు. ఆవిషయంలో మనం కేమీ ఆలోచన లక్కరలేదు.

లక్ష్మమ్మ—అతడుమాత్రం కృష్ణుడికంటే యెక్కువా శోబమ్మగారికి?

నాగమ్మ—అవునుసుమండీ! వంశం అయినా నిలవనిస్తుందో లేదో ఆనాక్షసి.

లక్ష్మమ్మ—కనక సింహాసనం కూడా మన దృష్టిలో వుండవలసినదే.

నాగమ్మ—అయితే: మనం యింతపని చెయ్యగలమా లక్ష్మమ్మగారూ?

లక్ష్మమ్మ—ఎందుకు చెయ్యలేమూ? పురుషులయినా స్త్రీలయినా జీవనం వొకటే. పగలోనూ, ఆశలోనూ, ఫలంలోనూ, అనుభవంలోనూ స్త్రీ అనీ పురుషుడనీ యేర్పాట్లేమీలేవు. లోకవృత్తం పరిశీలిస్తే మొగవాడికంటే ఆడది లోచ్చు అని యింకా నిర్ధారణ కాలేదు. "మాకు అడ్డేమిటి?" అని గర్వించిన పురుషుల్ని స్త్రీలు బోల్తా కొట్టించిన సందర్భాలెన్నో వున్నాయి. రుద్రమ్మతల్లిని మరిచారా అమ్మా?

నాగమ్మ—సరే. ఇక ఆవిచక్షణ చెయ్యడం యెందుకూ? ఏటి కడ్డుపడదాం. అయితే డబ్బేమాత్రం కావా లంటారూ?

లక్ష్మమ్మ—ఖర్చుపెడితే కోట్లు చాలవు. లేకపోతే పని అడ్డదు. (పక్కకి చూసి) ఇలారా తమ్ముడూ!

వియ్యన్న—(చేతులు కట్టుకుని వచ్చి నాగమ్మ యెదట వంగి నుంచుని) తమ సెలవు కోసం యెదురు చూస్తున్నాను.

లక్ష్మమ్మ—ఇతను నాకు తమ్ముడు. మా పిం తల్లి కొడుకు. పేరు మాచిరాజు వియ్యన్న. బావగారికి తీసిపోడు. తమరు మాతమ్ముణ్ణి పూర్తిగా నమ్మి ఈపనిలో నియోగించుకోవచ్చు.

నాగమ్మ—చిత్తం, అలాగే చేద్దాం.

లక్ష్మమ్మ—తగినంత పని కలిగే దాకా లోపలే వుందాం మనం. ప్రత్యక్షంలో సేనాధిపతి అయినా, మంత్రి అయినా, నౌకరు అయినా సర్వమూ మా తమ్ముడే.

నాగమ్మ—(వియ్యన్నతో) మమ్మల్ని వొడ్డెక్కించాలి తమరు. (చేతులు జోడించుకుని ప్రార్థిస్తుంది)

వియ్యన్న—పలినవారి సేవలో నాజీవితం ధార పోస్తాను. తమరు నిశ్చింతగా కూచోవచ్చు.

నాగమ్మ—ఇంకేవరున్నారూ మనకీ?

లక్ష్మమ్మ—మా మరిది గోపిరాజూ, నాఅల్లుడు అప్పన్నా సమయానికి మన పక్షంలోనే వుంటారు. వారి నిబట్టి యింకా అనేకమంది వుంటారు. తమరు దిక్కుమాలిన స్థితిలో లేరు నాగమ్మగారూ!

నాగమ్మ—తమరుండగా నాకు దిక్కు లేకపోవడం యేమిటి లక్ష్మమ్మగారూ

లక్ష్మమ్మ—కనక, యిక్కడి సంగతి చెప్పండి. తమ ఆత్మబంధువులలో—(అర్థోక్తి)

నాగమ్మ—నీలమ్మను చూస్తూనే వున్నారు తమరు.

నీలమ్మ—ఆపురుగును నేనే నలిపివేస్తాను.

లక్ష్మమ్మ—ఒక సంగతి, ముందు, తమతో మనవి చేసుకుంటున్నాను. ఒకరి మాటలు విని తమరు నన్ను మానించకూడదు. నేనేమి చెప్పినా వెంటవెంటనే జరిగి పోతూ వుండాలి.

నాగమ్మ—అలాగే జరుగుతాయి. తమయెడల నాకు పూర్తిగా విశ్వాసం కలిగింది. అయితే: మానీలం అలా యెందుకు చేసిందో—(అర్థోక్తి)

లక్ష్మమ్మ—యెరుగుదును.

నాగమ్మ—నాకోడలిని తమరు క్షమింపకోరుతు న్నాను. లక్ష్మమ్మగారి పాదాలు పట్టుకోతల్లీ !

నీలమ్మ—చిత్తం. (వంగి, లక్ష్మమ్మ పాదాలు పట్టుకుని) నాసంగతి యెరుగుదు రన్నారు తమరు. క్షమించి రక్షించండి.

లక్ష్మమ్మ—(ఆమెని ఆదరంతో లేవనెత్తి) మీరేమి చేశారో నేను మరచిపోయాను. మీరు కూడా మరిచిపొండి. మన మిప్పుడు పగ సాధించాలి. మాకృష్ణణ్ణి కూడా మరిచిపోవాలి మీరిప్పుడు.

నీలమ్మ—సాధ్యమా ?

లక్ష్మమ్మ—సాధ్యం చేసుకోవాలి. మన పని అయే దాకా మరిచిపోవాలి. ఈలోపుగ మీరు కనక కృష్ణణ్ణి తలుచుకున్నా రంటే మీదీక్ష దుఃఖచ్ఛన్న మయిపోతుంది.

నాగమ్మ—అవునమ్మా ! లక్ష్మమ్మగారి సెల వయే దాకా నాకడుపుచిచ్చు కూడా నేను మరిచిపోతాను.

నీలమ్మ—చిత్తం

లక్ష్మమ్మ—మేమిప్పటికి యింటికి వెడతాము. మళ్లీ యెప్పు డవసర మయితే అప్పుడు దర్శనం చేస్తాను. ఈ లోపుగా నొకరిద్దుండనే వున్నారు.

నాగమ్మ—బాగుంది. అవసర మయితే యాభై లక్షలు గుమ్మరిస్తాను.

లక్ష్మమ్మ—ఉండనివ్వండి. ఇప్పు డెందుకు తమ్ముమా?

వియ్యన్న—పనిలపూనికి వచ్చేదాకా దమ్మిడీ అయినా కదపవద్దు. అవసరమున్నూ లేదు. మనకి స్థైర్యం లేదను కోవద్దు తమరు. ఖర్చునామీద కూడా మనకి చాలా మణే వుంది. తమరు ఆజ్ఞలు మాత్రమే దయచేయిస్తూ వుండాలి. చిత్తగిస్తారు కాదూ వియ్యన్న శక్తి సామర్థ్యాలూ ?

లక్ష్మమ్మ—మరి శెలవు.

నాగమ్మ—సెలవు.

వియ్యన్న—శెలవు దయచెయ్యండి.

నీలమ్మ—చిన్నత్తయ్యా! సెలవు.

నాగమ్మ—అయితే,లక్ష్మమ్మ గారూ! నాయన కడ తేరినట్టే ?

లక్ష్మమ్మ—తమ రతణ్ణి మరచిపోవాలి. మనస్సు రాయిచేసుకోవాలి.

నాగమ్మ—ఎండుకట్టె నయివున్నాను. అసలు మన స్సంటూ వొకటి వుంటేనా ?

లక్ష్మమ్మ—సెలవు.

నాగమ్మ—సెలవు.

(లక్ష్మమ్మా, వియ్యన్నా వెళ్ళిపోతారు. నాగమ్మా, నీలమ్మా, వారినిద్వారందాకా సాగ నంపుతారు.)

నాగమ్మ—ఇదంతా యేమి టంటావు తల్లీ ?

నీలమ్మ—అస లేమి టయినా, చివరి కేమయినా సలహామాత్రం బాగుంది. బావయ్యగారికి కష్టందుకు తమరూ, కొలిచినందుకు నేనూ యింతకంటె చెయ్య వలసిం దేమీ లేదు.

నాగమ్మ—చంపి చచ్చిపోదాం. అంతే కాదూ ?

నీలమ్మ—మన భవిష్యత్తంతా లక్ష్మమ్మగారి చేతిలోవుంది. ఇప్పు డేమీ తేలదు.

నాగమ్మ—మొగుడికి తగ్గ పెళ్లాం ఆవిడ. తమ భార్యే మనపక్షంగా వుండడంవల్ల తిమ్మరుసయ్యంగారు మనమీద అంత ఉగ్రత చూపించకూడదు. ఇది కూడా వొకందుకు మంచిదే.

నీలమ్మ—మా బాబయ్యగారితో కూడా యీసంగతి కొంచం ఆలోచించడం మంచిదండీ అత్తయ్యా!

నాగమ్మ—అవును నాకూనా. కబురుచేద్దాం. ఇంతలో మనం కాస్త ధారకం చేదాం రా తల్లీ.

నీలమ్మ—దయచెయ్యండి.

స శే షం

ఆంధ్రునికి ఆంధ్రదేశములో భిక్ష పుట్టడంలేదు

భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్

ఆంధ్రదేశానికి దూరదృష్టిగల నాయకుడు కావలయును. ఇపుడు దేశంలో చాలామంది నాయకు లున్నారు; కాని, ఈనాయకులు దేశానికి భవిష్యత్తునందు భాగ్యోదయ మగుటకు ఏమీ తోడ్పడరు— వీరి దృష్టి నేటి విపరీతపరిస్థితులలో కారుమేఘాలలో మెరిసే మెరపువలె అదృశ్యమైపోవుచున్నది. ఈదేశీయనాయకులకు ఒక్క మహా లోప మున్నది: ఎవరికి వారే తాము అందరికంటె గొప్పవార మని అహంభావము నడినెత్తిమీదికి గుప్పెడు ఎదిగి ఉన్నది. ఈనాయకులు పరస్పరద్వేషములతో, అసూయలతో అల్లాడి, కుళ్లిపోవు చున్నారు. అంతకంటె దేశహితైకపరులై, తమ తమ హృదయాలను పరిశీలించుకుని, ఒకళ్లి ఉద్దేశములను ఒకళ్ళు అర్థము చేసుకుని, తమ అభిప్రాయములను దిద్దుకుని, ప్రతికార్యము దేశక్షేమానికే వినియోగపడేటట్లు ప్రయత్నం చేస్తే చాలా బాగుంటుంది. నలుగురు నాయకులు ఐక్యభావము కుదిరేటట్లు నడుచుకుంటే మేలు. నాయకుల మేలు కొఱకు నేటి శ్రీమంతులు లంచాలుపడి గౌరవం పోగొట్టుకోవడం, వారికి శ్రేయస్కరం కాదు: దేశానికి ఉపయోగం లేదు.

*　　*　　*　　*

ఆంధ్రదేశంలో నాయకుల మని చెప్పుకొనువారలు సంపాదించుకున్న వారివల్ల ఆంధ్రుల కేమి భాగ్యము చేకూరింది! ఆంధ్రోద్యమమును నడిపిస్తా మని ఆనాడు పెట్టి బొబ్బలిడినవారుగాక ముందుకు వచ్చారు. సగం త్రోవలో అటు యిటు గాని మహారణ్యంలో ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణోద్యమమును వదలిపెట్టి వెళ్లినారు. జమీందారుల సహాయంలో చేరడంచేత పల్లకీమీద, కిల్లాలో రాజాగారిని అగిరంగ విత్తం దనో, లేక తమ సొంతలాభానికి ప్రయోజనకారిగా ఉండదనో, భయపడి ఆంధ్రోద్యమమును జాలి, దయలు లేక విడిచిపెట్టినారు. వారి నాయకత్వాన్ని అనుసరించిన వెంకటగిరిమహారాజాగారు ఇంగ్లండునకు వెళ్లినట్లే వెళ్లి అక్కడే మహారాణిని దాల్చి ఉన్నారు—మహానుభావుడు, సర్ కూర్మా వెంకటరెడ్డినాయుడు గారు అదే దారి త్రొక్కినారు. సొంతలాభం మునుపలేక పోయినారు. దేశమును వెనుకకు త్రోసి వేసినారు; లభ్యమయిన ఒక మంచి తరుణ మును బుద్ధిపూర్వకముగా పోగొట్టుకున్నారు. ఒకమారు తరుణం పోయిన తరువాత మరల రానుకదా? ఆంధ్రదేశముపై అనుగ్రహ మహానాయకులకు దయ లేక పోయినది. అయితే వారు మాత్రం ఆంధ్రుల ప్రతిభకు, నైజగుణమునకు ప్రత్యక్షసాక్ష్యము లైనారు. వీరి చర్య అంతా చూస్తూ వున్న ప్రపంచానికి, ఆంధ్రులలో ఐక్య భావం లేదు, దేశం అంటే అభిమానం లేదు; ఆంధ్రునికి ఆరంభ శూరత్వము మెండు, కార్యాచరణమందు చాకచక్యము, పట్టుదల, దీక్ష తక్కువ. పసిబిడ్డలాగున కాస్సేపు ఏడ్చి, మళ్లీ యిట్టే అంతా మరచిపోతాడు, ఈఆంధ్రులను ఇట్టే సులభంగా త్రోవతప్పించి నడిపించవచ్చు. అని తోచింది. ఇటువంటి ఆంధ్రనాయకులను జూచి ఆంధ్రులు సంతాపము నొందుచున్నారు. చూచే పైవాళ్ళు అన్న ఆక్షేపణలకు వళ్ళు రగిలిపోతుంది, కాని నిస్సహాయతవల్ల అభిమానం పెచ్చురేగి వళ్లంతా దగ్ధమైపోయి శూన్యత్వం ప్రాప్తిస్తున్నది.

*　　*　　*　　*

అదివరకు చక్కగా సాగుతున్న ఆంధ్రోద్యమము కాంగ్రెసు వెల్లువరావడంతోనే కుంటిదై పోయింది. ఎదుగుతూ ఉన్న మొక్కకు విషవాయువు సోకినట్లయింది. తీగెలుసాగి పూవులుపూచి, ఫలము లొసగవలసిన పొదు, కుదుట్లోకి క్షీణించిపోయింది. ఆంధ్రోద్యమమును సాగిస్తూఉన్న దేశీయనాయకులు, కొండా వెంకటప్పయ్య, డాక్టరు పట్టాభి, ప్రకాశంపంతులు కాశీశ్వరరావుగారు నాగేశ్వరరావుగారు మొదలయిన మహానాయకులంతా, కనుచూపు మేరలో స్వరాజ్యం వస్తున్నట్లు భ్రమపడి, దేశాభ్యుదయమునకు పునాదివంటి ఆంధ్రోద్యమాన్ని తాత్కాలికముగా విసర్జించి కాంగ్రెసుఉద్యమంలోనికి ఉరికినారు. ఇతర ప్రాంతాలలో కాంగ్రెసు ఉద్యమం ప్రబలినా, అప్పటికి సాగుతూ ఉన్న మహోద్యమాలు అణిగిపోలేదు. అచ్చటి నాయకులు చాలా దూరదృష్టితో కాంగ్రెసు ఉద్యమంతో పాటు వెనుకటి వాటినికూడా సమంగా నడిపినారు—నాటిలో, కాంగ్రెసుకు ఎక్కడా నష్టమున్నా రానియలేదు. కాంగ్రెసు వచ్చి రాష్ట్రీయ ఉద్యమాలను త్రుంచివేయ సిద్ధపడలేదు. ఏఉద్యమానికి అవకాశ్యమును నిర్లక్ష్యముగా ఉంచి వ్యవహారం చక్కబెట్టుకున్నారు. కాని ఆంధ్రదేశంలో మాత్రం అట్లుగాక పోయింది. కాంగ్రెసు ఉద్యమం ప్రస్తుతంలో పరాయణముగా పొందుపరచేత ఆంధ్రోద్యమానికి కూడా వెన్నెముక విరిగిపోయినట్లయింది. పాటకేండ్ల కృషిఅంతా బుగ్గయిపోయింది. కాంగ్రెసువల్ల ఆంధ్రదేశానికి ఏమీ ఉపకారం జరుగలేదు. గాంధీగారంతా అనుకొనేమే—ఆంధ్రరాష్ట్రము ఎప్పుడైనా వస్తుంది ముందు స్వరాజ్యం సంపాదించాలని నిశ్చయించినమైన, ప్రాన్యదృష్టితో పలికిన డాక్టరు పట్టాభిగారి మాటలు చెవులకు ములుకులాగున ఉన్నాయి. ఆంధ్రరాష్ట్రం రాలేదుకదా, స్వరాజ్యంకూడా ఎండమావులలో నీళ్లతెచ్చుకోవడంలాగున అయినది. ఇంకెన్ని సంవత్సరాలు, ఇపుడు పెరిగిన వైషమ్యాలు, కలహలు మొదలయిన విషవాయువులను సంహరించి ఐక్యభావంతో పనిచేసి స్వరాజ్యం సంపాదించడానికి కావాలీ! ఇదివరకు గాంధీగారు ఒక యేడాదిలో వస్తుందన్నారు స్వరాజ్యం. మొన్న సరోజనీదేవిగారు ఐదేండ్లయినా పట్టుతుందన్నారు ఐదేండ్లు, ఏడయిఏండ్లు కావచ్చును. ఆంధ్రదేశంవంటి పెద్దరాష్ట్రంలో ప్రజకు వెన్నెముక విరిగిపోయిన తరువాత, దేశాభ్యుదయమునకు అత్యవసరమైన ఆంధ్రోద్యమము వైరిచేతలలు వేసినతరువాత, తలపెట్టిన ఒక్క ఉద్యమమూ కొంచెమైన ఫలవంతము కాకపోయినప్పుడు ప్రజకు కాంగ్రెసు నాయకులయందు ఏవిధంగా విశ్వాసం ఉంటుంది? కాంగ్రెసువల్ల ఆంధ్రదేశానికి, తన శక్తిసామర్థ్యములందు అవిశ్వాసం జనించింది. అవిశ్వాసం కలిగినతరువాత, మళ్ల కూడ గట్టుకొని రాగల మహానాయకుడు ఆంధ్రదేశంలో పుట్టు

తాడన్న ఆశ నిరాశకావచ్చును. కాంగ్రెసు ఉద్యమంవచ్చి ప్రజలో ఓరిమి, పరస్పర విశ్వాసము, జట్టుగూడి కృషిచేయుట మొదలయిన మంచి గుణాలను మంటగలిపివేసింది. కాంగ్రెసు వాళ్లే తమలో, శిక్షణలేదని గోలపెట్టుతున్నారు. కాంగ్రెసువాళ్లలో జెయిలుకు వెళ్లితేనేగాని దేశభక్తుడు అనిపించుకోడానికర్హతలేదన్న సంకుచిత మూఢభావం జనించింది. అందుచేత ఇతరులన్నా, యితర ఉద్యమాలన్నా ఈర్ష్యపుట్టింది. ఆందరానిపండ్లకు అర్రులు చాచి ఉన్నది కాస్తాపోగొట్టుకున్నాడు ఆంధ్రుడు వెనుకటి ఈసపు కథలలో చెప్పిన పేరాసగల కుక్క కథలోవలె. కాంగ్రెసు ఉద్యమం రావడంవల్ల ఆంధ్రుడు ఆంధ్రదేశంలోనే కాదు, బయటకూడా పలుకుబడి గౌరవం పోగొట్టుకొన్నాడు. చివరకు కాంగ్రెసు ప్రెసిడెంటుపదవి కాంగ్రెసుపుట్టి ఏభయి యేండ్లయినా, ఆంధ్రునికి ఒకమారయినా లభించలేదు. ఇపుడు లభిస్తుందని ఆశకూడా లేదు. చివరకు ఆంధ్రోద్యమం వదలిపెట్టి, కాంగ్రెసు ఉద్యమం చేపట్టడంవల్ల, ఆంధ్రునికి ఆంధ్రదేశంలోనూ స్థితి లేకపోయింది.

* * * *

మన ఆంధ్రనాయకులను విమర్శిస్తూ వ్రాసిన వ్యాసములకు నన్ను ఎవరూ తప్పపట్టకండి. నా ఉద్దేశ్యం తెలుసుకోండి ముందు. నామీద ఉంటే కోపం వహించండి—వెనుక ఒకమారు—వీరేశలింగం, అప్పారావుగార్లను నేను గట్టిగా విమర్శించాను—వాళ్ళు తమ దేశాన్ని, తమ తోటి ఆంధ్రులను నిరసించి, హేళన చేసినారు—వారు వ్రాసిన వ్రాతలకు ఆంధ్రుడు—జాతీయాభిమానం గల ఆంధ్రుడు, పూర్వచరిత్ర కొంతవరకైనా తెలిసిన ఆంధ్రుడు లోలోపల దుఃఖమును మ్రింగినాడు. ఒకమారు సూక్ష్మదృష్టితో ఆంధ్రజాతీయాభిమానము, సంప్రదాయములు, గుణసంపత్తి మళ్లీ తలవేయకుండా ఎండిపోయినవి. వారి వ్రాతలతో తప్పులున్న చోట, ఎవరి దిద్దుకొనే శక్తి, ఉడుకెత్తినట్లు నశించిపోయింది. దేశంలో పూర్వం నుంచీ వస్తూ కొనఊపిరితో ఉన్న వెలుగు ఒక్కసారిగా ఆర్పవేయబడినది. ఇపుడు తిరిగి ఆఆంధ్రజ్యోతి వెలిగించగల నాయకుడు ఆంధ్రదేశంలో అవతరించేటంతవరకు, మనము ఇపుడున్న రీతిగానే, దైన్యమునందు పొరలాడుతూ ఉండాలి!

* * * *

ఈ ఇరవయ్యోశతాబ్దం ప్రారంభించినప్పటినుంచి, ఆంధ్రునికి ఆంధ్రదేశం పొలిమేరలు దాటి వలసపోయినవాడు గాని భిక్ష పుట్టక పోతున్నది. ఆంధ్రదేశంలో ఉండిపోతే చిర్రావూరి యజ్ఞేశ్వరచింతామణి, ఈదుపుగంటి రాఘవేంద్రరావుగార్లకు పేరుప్రఖ్యలు ఎంతవరకూ వచ్చేవో! వారి గొప్పదనము ఆంధ్రదేశం గ్రహించడం లేదు. ఇంకా కొన్ని దశాబ్దాలవరకు గ్రహించలేదని నిశ్చయంగా చెప్పవచ్చును. కుందూరి ఈశ్వరదత్తును చూడండి. చావలి హనుమంతరావు, కవుతా రామమోహనశాస్త్రి, ఆతని సోదరుడు, మొదలయినవాళ్లను ఎందరినో చూపించవచ్చును. ఒక పెద్ద జాబితా వ్రాయ నక్కరలేదు. కండ్లువిప్పి, కలయజూస్తే ఆంధ్రభూమిని విడిచిపెట్టి పైకి వెళ్లిన ఆంధ్రుడే పైకి వచ్చి ధ్రువనక్షత్రంలాగున కనబడుతున్నాడు. ఈ దేశంలో పుట్టి పెరిగి, చచ్చిన ఎంతగొప్పవాడికైనా ఈనాటి ఆంధ్రులు—కొన్ని కారణాలవల్ల—మెచ్చుకోజాలకున్నారు. వారి కళ్లకు మశకాలవంటి చిన్న తప్పులు, ఒకరిని బాధించని లోపములు, గోరంతలు, కొండంతలుగా కనబడుచున్నవి. ఈనాడు ఆంధ్రుడు, ఎవరి గొప్పా మెచ్చడు. తన సాటి ఆంధ్రుడు గొప్పవాడవుతున్నాడని సంతోషించి, తాను వీరారాధన చేయుటకు మారుగా, వాడు ఆగొప్పదనమునుండి, బూడిదలో పడిపోయేవరకు నిద్రపోడు. ఒప్పులు వెదకి, తప్పులుగా చూపించడం ఆంధ్రునికి గిట్టదు. గొప్పదనం—ఎంత ఉన్నా చిన్న చూపుతో చూడడం ఆంధ్రునికి ఎంతో ఉబలాటం కలిగించే పని—ఎందరో ఆంధ్రులు ఈ దేశం విడిచిపోయి పైదేశాలలో పేరు తెచ్చుకొని బ్రతికినందువల్ల, ఆంధ్రదేశానికి రావలసిన ప్రతిష్ఠ, కలగవలసిన భాగ్యము పొందవలసిన ఉత్సవత—ప్రాప్తించడం లేదు.

* * * *

ఆంధ్రులవి అసలు మొదట్లో, సంగీతము, నృత్యము, అభినయము మొదలయిన లలితవిద్యలు. వారికవి పూర్వయుగములందు వెన్నతో పెట్టినవి. పూర్వాంధ్ర చక్రవర్తుల శాసనములను విలాసంగా చూచినప్పుడు వారు కవిగాయక కల్పవృక్షులను ఓరుమను గర్వంగా ధరించినట్లు గోచరిస్తుంది. వారు "సకలకళా కోవిదులు". రెండువేలేండ్లనుంచి ఆంధ్రదేశాధిపులు, కవులను, గాయకులను రావించి పోషించినట్లు చరిత్ర సాక్ష్యమిస్తున్నది. సుమారు నూరు నూటయేబది సంవత్సరములనుండి నాట్యము, అభినయము, సంగీతము మొదలయిన విద్యలన్నీ మన ఆంధ్రభూమిలో అంతరించిపోయినవి. కూచిపూడి భాగవతులు, సంగీతపాటకులు, నటులు వస్తే వారిని సత్కరించి వారి విద్యను పోషించడానికి మారుగా, వారిని, వారి విద్యను కూడా హేళన చేసి నిరసించినారు ఆంధ్రులు. ఆంధ్రదేశంలో చివరకు ఆంధ్రులకు—ఆంధ్రదేశపు లలితకళలకు నివాసం లేకుండాపోయింది. భరత నాట్యము, అభినయము సంగీతము మొదలయినవి పరిసరప్రాంతములందు తల దాచుకొనుటకు పారిపోయినవి. పూర్వము ఆంధ్రదేశంలో ఏకశిలోపాసకులు ఏవిధంగా తమ విద్యలను ప్రదర్శించి, ప్రజల హృదయముకు ఆనందము కలుగజేసేవారో, వారి విద్య ఎట్టిదో, స్వరూపము కాదు కదా, పుచ్చుకు కూడా మనకు నేడు కరవైపోయింది. ఈదుస్థితి తలచుకుంటే అశ్రుకణములు దొరలుతవి. ఆంధ్రుల విద్య అంతా అరవలు పోషించుకుంటూ ఆదరము చూపిస్తున్నారు. తిరిగి మన విద్యలను మనము అలవరచుకొని, మన దేశానికి కొనిపోతామేమో అన్న భయం చూపించి, మనలను దగ్గరకు రానీయకుండా ఉన్నారు. ఆంధ్రుల సంగీతము, భరతనాట్యము, ఆంగికాభినయము పూర్వం ఆంధ్రభూమిలో ఏలావుండేవో చూపించేవారు ఇప్పటికి తమిళనాడులో ఉన్నారు. తంజావూరు జిల్లాలో కావేరినది పారే సీమలలో మేలత్తూరు, శూలమంగళం ఉత్తుకాడు మొదలయిన గ్రామాలలో ఈ విద్యలన్నీ కూచిపూడిలో వర్ధిల్లినట్లు

నేటికి కూడా ప్రవర్ధమానంగా పెరుగుతూ ఉన్నవి. అక్కడ ఉన్న అరవవారికి తమ అరవంమీదకంటె, సంగీతానికి నెలవయిన ఆంధ్రం మీదనే అభిమానం మెండు—అక్కడ భాగవతులు, కథ—కలాపం అంతా ఆంధ్రంలో వినిపిస్తారు. ఆంధ్రంలో సంగీతం పాడుతారు. ఆంధ్రంలో రచించిన దరువులు పాడుతూ, నృత్యం చేస్తూ, అభినయం, చేస్తూ నాటకములాడుతారు. మనమిక్కడ, మన దేశంలో అసహ్యించుకొంటున్నవల్ల, వీధినాటకములు, భాగవత కలాపములు, మొదలయినవి శల్యగత ప్రాణములతో ఉంటున్నవి. వీటిమీద విద్యాధికుల [illegible] గ్రుడ్డివారికి ఆదరం లేదు. చివరకు అవి ఎలావుంటవో, కని చూద్దామనే ఉబలాటమే లేదు.

* * * *

ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్రం రాకపోయినా, [illegible] కొంతకాలం దాకా రాకుండా వుండడానికి ఆంధ్రయూనివర్సిటీ [illegible] న్నది. యూనివర్సిటీ వచ్చిన తరువాత ఆంధ్రులకు ఏమీ ఉపకారం జరుగలేదు. ఉపకారం లేకపోతే మానెనుపోయెను, అపకారం మాత్రం జరిగింది. [illegible] కొత్త సమస్యలు, ఆంధ్ర యూనివర్సిటీ వచ్చి, కలుగుతూ, [illegible] ఉన్న ఆంధ్రుల ఐక మత్యమును [illegible] చేసింది. [illegible] ఆంధ్ర దేశంలో [illegible] ఏక్యభావము [illegible] చిహ్నాలు [illegible] లేదు. [illegible] యూనివర్సిటీ [illegible] వల్ల కలిగిన అపకారం [illegible] వారి [illegible] తో [illegible]. ఆ [illegible] ఆంధ్రుల [illegible] ఏక్యభావము [illegible] ఉండి [illegible] లాగ [illegible]. [illegible] వంటిది కాదు. [illegible] దేశీయులు స్వాతంత్ర్యభావమును, స్వదేశాభిమానము [illegible] ఉన్నాయి. ఆంధ్రులకు [illegible] కొత్తి నంత గా [illegible] లేదు—దేనికైనా [illegible] యాంతం [illegible] నాటుకొననీయక ఆంధ్రులు [illegible] ఉన్న [illegible] తెలుసుకొని తప్ప [illegible]—ఆంధ్రయూనివర్సిటీ [illegible] వచ్చింది [illegible] కోవలసివచ్చింది. ఆంధ్రయూనివర్సిటీవల్ల, ఆంధ్రదేశానికి [illegible] కలుగలేదంటే, చూపడానికి ఉదాహరణాలు నాలా ఉన్నవి. మొదటిది ఆంధ్రభాషకు ఏమీ ఉపకారం జరుగలేదు. ఇప్పుడు [illegible] మొయాలీల, ఉత్తరాన [illegible] స్వాములు [illegible] ఒక ప్రత్యేక విశ్వవిద్యాలయము కావలెనని గోలపెట్టుతున్న దెందులకు? తమ భాష అభివృద్ధిపొందడి, తమ ప్రత్యేక జాతీయత ఏర్పడి, వృద్ధిపొందు వలెననే కదా! అవాలులు [illegible] చెవులు [illegible] రుమనేట్లు చెబుతున్నారు. [illegible] మహారాష్ట్రులు కూడా ప్రత్యేక విశ్వవిద్యాలయాలు కోరుతున్నారు. వారందరు తప్పకుండా విశ్వవిద్యాలయాలు సంపాదించుకొనవలసినదే! కాని ఆంధ్ర యూనివర్సిటీవంటిది మాత్రంకాదు. దేశభాష, దేశచరిత్ర అంటే అభిమానం చూపించే యూనివర్సిటీ అయి యుండాలి. వారిపుడు ప్రకటిస్తూ యున్న ఆశయములను ఆచరణలో పెట్టగలిగే యెడల అన్ని విధములచేతను కేరళయూనివర్సిటీ అస్సాము యూనివర్సిటీలు తప్పకుండా ఆంధ్రయూనివర్సిటీ కంటే చాలా బాగా వర్ధిల్లగలవు దేశాభ్యుదయమునను తోడ్పడగలవు. మన ఆంధ్రయూనివర్సిటీ నెల కొల్పబడిన తరువాత స్థాపింపబడిన అణ్ణామలై యూనివర్సిటీ తమిళ భాషను అభివృద్ధిపరచి, తమిళచరిత్రను ఉద్ధరించి తమిళప్రతిభను, తమిళుల ఔన్నత్యమును తమిళప్రజకు చాటి చెప్పవలయు నను సంకల్పముతో పని చేయుచున్నది. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము కూడా అంతే. ఆంధ్రంమీద మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమునకు కొంచెమేనా అభిమాన మున్నది. తమిళనిఘంటువు (టమిల్ లెక్సికను) లాంటిది ఆంధ్రమునకు వ్రాయించడానికి పూనుకొనకపోయి నప్పటికి, ఆంధ్రభాషకు ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు పరిశోధన కొంత ఆ వశ్యక మని యెంచి అందుకు తగిన పండితబృందము నైనా ఏర్పాటు చేసింది. అటువంటి మాట ఆంధ్రయూనివర్సిటీలో స్మరించరాదు. పైకి అంటే మహాపాతకం కూడాను. పైవారికి కోపం వస్తుంది. [illegible] తెలుగని గోత్రాలకు పనివాపలపై ఎంత ద్వేష మున్నదో, ఆంధ్రయూనివర్సిటీకి ఆంధ్రభాషపై అంత ప్రేమ ఉన్నది! ఈ మన్య, [illegible], ఆంధ్రయూనివర్సిటీ పోషకు లయిన శ్రీజయపురం మహారాజావారు, శ్రీ [illegible] మహారాజులుం గారు, ఆంధ్రంలో [illegible] కవిత్వము. [illegible], మొదలయినవి ఏమీ లేవని [illegible]. [illegible]; ఆంధ్రపండితులు [illegible] అని [illegible] గాంచినవారు. వారున్నది, అవునో కాదో చెప్పడానికి ఆంధ్రయూనివర్సిటీకి తాహతు లేకపోయింది. ఆంధ్రులకు ఆంధ్రాభిమానం ఉంటేకదా! యూనివర్సిటీ కలిగిస్తే కదా!

ఆంధ్రయూనివర్సిటీ [illegible]. అందుకు ఆంధ్ర భాష అభివృద్ధిపొందడానికి వీలయిన గ్రంథములు అందులో ఏమీ లేవు. ఆంధ్రభాషకు ఏమి గ్రంథములు అవసరమో తెలియడానికి, తెలిపితే తెలుసుకోడానికి యూనివర్సిటీ లైబ్రేరియను ఆంధ్రుడైతే గదా! ఆంధ్రదేశంలో, ఆంధ్రులలో ఆ పదవికి తగిన పండితులు లేనట్లు పైనుంచి తెచ్చుకున్నాము. ఆంధ్రునకు ఆంధ్ర దేశంలో ఆదరణ ఏది! ఆంధ్రభాషకు ఒక రీడరు పరిశోధనకు ఒక పరిశోధనశాఖ కరవుగా నున్నది. ఇప్పుడున్న లెక్చరర్లకు పండితులకు భాషావిషయక పరిశోధనకు [illegible] లేనేలేవు. ఆంధ్రభాషాపరిశోధనకు సాధనము లయిన పాళీ, ప్రాకృత, సంస్కృతభాషలకు ఆంధ్రయూనివర్సిటీలో పండితులు లేరు. ఉపాధ్యాయులు లేకపోయినప్పుడు, విద్యార్థులు ఎక్కడినుండి వస్తారు? ఉపాధ్యాయులు, పండితులు ఉండి పరిశోధన చేస్తూ ఉన్ననాడు, ఆంధ్రయూనివర్సిటీ పేరు సార్థక మవుతుంది. బహుశః యూనివర్సిటీ అధికారులకు ఆంధ్రంమీద అభిమానం లేదు కాబోలు! వారు ఆంధ్రులుగారో! ఆంధ్రభాషమీద ఎంత నిరభిమానమో ఆంధ్రచరిత్ర దక్షిణదేశచరిత్ర ములపై కూడా అంత అనాదరణమే? ఇతరవిశ్వవిద్యాలయములు, వాటిలో ముఖ్యములయినవి; కలకత్తా, అలహాబాదు, లక్నో, బొం

బాయి, ఢక్కా, మద్రాసు, మైసూరు, పంజాబు, బెనారసు హిందూయూనివర్సిటీలు, హిందూదేశచరిత్ర, అందు ముఖ్యముగా పరిశోధింపవలసియున్న దక్షిణదేశముల చరిత్ర, ఆంధ్రదేశచరిత్రలకు ప్రాముఖ్యము నిచ్చి, వాటి పరిశోధనల నిమిత్తము పండితులయిన వారిని రీడర్లగా నియమించి కృషి చేస్తూ ఉంటే, ఆంధ్రయూనివర్సిటీ ఆంధ్రదేశచరిత్ర, భరతఖండచరిత్ర యందు మరుపునకు రాని—సుమ్మారు మహాసామ్రాజ్యములను నిర్మించిన మహాంధ్రజాతియొక్క చరిత్రను బోధించుటకు గాని, పరిశోధన చేయుటకు గాని ఏర్పాటులు చేయలేదు.

ఆంధ్రయూనివర్సిటీ అధికారులకు ఇది తోచలేదో? తోచినా ఇట్లేల యుపేక్షను, ఔదాసీన్యమును చూపెంతురు! ఆంధ్రభాష అన్నా ఆంధ్రదేశచరిత్ర దక్షిణదేశచరిత్రలన్నా, ఆంధ్రయూనివర్సిటీ అధికారులకు సహజముగా ప్రేమ. ఇది చాలా దుస్సహమైన విషయము. దుఃఖకరమును, సంతాపకరము కూడాను. కాని ఆంధ్రుల మొఱ ఆలకించే దైవం లేడా!

* * * * * *

ఈ మధ్యను ఆంధ్రయూనివర్సిటీ వారు ఎకనామిక్సు, పాలిటిక్సు ఫ్యూయల్ కెమిస్ట్రీ, అప్లయిడు కెమిస్ట్రీలు బోధన చేయుటకు ఒకరినో, ఇద్దరినో ఆచార్యులను (ప్రొఫెసర్లను) పెద్దపెద్ద జీతాలనిచ్చి నియోగిస్తారని తెలియుచున్నది. ఈ పెద్ద ఉద్యోగాలకు ఆంధ్రులలో పండితులు, పైప్రాంతాలవారికి ఏమాత్రము తీసిపోని పండితులుంటే, వారిని, ఏర్పాటు చేస్తారేమో చూడవలసియున్నది. అలాగున చేయని నాడు ఆంధ్రునకు ఆంధ్రయూనివర్సిటీవల్ల మోక్షము లేదన్న మాట!

మనదేశంలో ఉన్న సంస్థానము లన్నింటిలో వెంకటగిరి, విజయనగరములు పెద్దవి; పిఠాపురం మొదలయినవి కూడా ఉన్నవి. వెంకటగిరి, విజయనగరములు స్వదేశసంస్థానము లయి, స్వపరిపాలనము అనుభవిస్తూ ఉంటే ఆంధ్రదేశానికి కొంత లాభం ఉండేది—ఆంధ్రుల ప్రతిష్ఠ, ప్రాచీనసంప్రదాయములు, ఔన్నత్యము, కొంతవఱకైనా మనకు కన్పట్టయుండుట కనిపిస్తూ ఉండేది. కన్నడులకు మైసూరు ఉన్న దంటే, దానిలాభం ఎంత ఉన్నదో, ఆంధ్రుడు ఒకసారి మైసూరు రాజ్యాన్ని, కన్నడదేశం తిరిగి చూచిరావలెను. అప్పుడు గాని ఆంధ్రదేశంలో స్వపరిపాలనము గల సంస్థానములు ఉంటే వచ్చే ఫలము బోధపడదు—మళయాళీలు ఇంత పైకరావడం కొచ్చి, తిరువాన్కూరు రాజ్యములు ఉండుటచే యని అక్కడకు వెళ్లి చూచి వచ్చిన వారు చెప్పగలరు. ఈ వెంకటగిరి, విజయనగరములు, స్వపరిపాలనము గల సంస్థానము లయి యుంటే, ఆదాయమునందు, వైశాల్యమునందు, భాగ్యసంపత్తియందు, ఇందూరు, బరోడా, తిరువాన్కూరు సంస్థానములతో సరిసమానమైన పదవి నందియుండేవి. ఆంధ్రులకు ఆభాగ్యం ఆదిలోనే లేకుండా పోయింది. కాని ఉన్న భాగ్యం కూడా అనుభవించడానికి ఆంధ్రుడు నోచుకోలేదు—ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము, ఆంధ్రనగరము లేకపోవడంచేత ఈసంస్థానాధిపతులు తమ డబ్బంతా ఇతరరాజధానినగరాలలో ఖర్చుపెట్టి, ఆంధ్రదేశానికి సౌభాగ్యము మరింత దూరం చేసేస్తున్నారు. విజయనగరం మహారాజా—ఇప్పుడు పదచ్యుతుడైనాడు—, కాని పదవి ఉన్ననాడు దేశంమాట గాని, తన సంస్థానము యొక్క పూర్వపు సంప్రదాయముల మాట గాని, ఔన్నత్యము గాని ఒకనాడు తలచుకోలేదు. భగవంతుడిచ్చిన ఐశ్వర్యమును, పదవిని, దేశంకోసం, తమకోసం సద్వినియోగం చేసుకొని కీర్తిని సంపాదించుకోడానికి ఆంధ్రదేశంలో పుట్టిన శ్రీమంతులు పెట్టిపుట్టలేదు. విజయనగరమహారాజకుమారులైన శ్రీపూసపాటి కుమారఆనందగజపతిమహారాజాలుంగారు ఆంధ్రదేశపు సంస్థానాధీశులైనను ఆంధ్రదేశంలో, తనకు మిక్కిలి ప్రియతమమైన క్రికెట్టుఆటనుపోషించడు. ఆంధ్రదేశంలో జీవం కూడా కళితో పాటు కుక్కించిపోతూ ఉన్నది.

* * * *

ఇంతెందుకు! ఆంధ్రదేశంలో ఒక ఆంధ్రదైనికపత్రిక కంటె, ఎక్కువ పత్రికలకు తావు లేకుండా ఉన్నది. వారపత్రికలు, మాసపత్రికలు ఉన్నాయంటే ఏవో ఒకటిరెండు పత్రికలు మినహాయిస్తే మిగిలినవాటికి దినదినగండము దీర్ఘాయువు అన్నట్లున్నది. ఒక అణా చొప్పున ఇచ్చి, ఎన్ని మార్లైనా కాఫీ కప్పులు త్రాగును కాని చదువుకున్నవాడననిగర్వపడే ఆంధ్రుడు, సొంతానికి ఒక అణా ఇచ్చి ఒక ఆంధ్రపత్రికను కొని చదవడు. అతని కది అవమానంగా వుంది. కాని ఆంధ్రమును ఈసడించుకొని, హిందీని చూచి మురిసిపోతున్నాడు.

* * * *

వేయిమాట లెందుకు! ఎటు చూచి నా ఆంధ్రులకు ఆంధ్రదేశంలో యోగం పట్టడం లేదు. భాషాభివృద్ధి, జాతీయాభివృద్ధి కూడా కసుబోమలమీద వెంట్రుకలవలెనే ఎదుగు బొదుగు లేకుండా ఉన్నాయి. ఇంతకీ చెప్పవలసిన మాట ఆంధ్రునకు ఆంధ్రదేశంలో భిక్ష పుట్టడం లేదు!

విరాళములు

ఈ నెలలో ప్రబుద్ధాంధ్రను సత్కరించినవారు

౧	శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు ఆంధ్రభారతీపత్రికల అధిపతులు మదరాసు	౨౫-౦-౦
౨	శ్రీ నాపిల్లి వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు త్రిలింగ, ఫెడరేటెడ్ ఇండియా పత్రికల సంపాదకులు-మదరాసు	౧౦-౦-౦
3	శ్రీ వెనుకుమూడి వేంకటకృష్ణారావుపంతులుగారు గవర్న మెంటు తెనుగు ట్రాన్సలేటరు మదరాసు	౫-౦-౦
౪	శ్రీ కె. రామనాథంపంతులుగారు బి. ఏ. మదరాసు	౫-౦-౦
౫	శ్రీ జి. భాస్కరరామచంద్రరావు పంతులుగారు ఉలవభద్ర ప్రొప్రయిటరు. పర్లాకిమిడి	౫-౦-౦
౬	శ్రీ కంభంపాటి సత్యనారాయణగారు లాండులార్డు అవిడిగ్రామం	౫-౦-౦
౭	శ్రీ కె. సూర్యనారాయణగారు మద్రాసు	౫-౦-౦

చిన్నయసూరి ప్రయోగ విమర్శనము

గిడుగు వేంకటసీతాపతిగారు—బి. ఏ. ఎల్. టి

"ఉదయిని" సంపుటము ౧. సంచిక ౪ లో "శృంగాటక" మనే శీర్షికక్రింద విమర్శకు లెవరో కొన్ని విషయములు ముచ్చటిస్తూ,

"చిన్నయసూరి పాండిత్యం ఆక్షేపణకు పాత్రమయింది. వ్యాకరణదోషమే దొరికిందట—అట! "వినోదిని" (ఈ ఆగస్టుసంచిక) సమాలోచనలో 'నీతిచంద్రిక' తొలివాక్యం చిన్నయసూరికి అప్రతిష్ఠ తెచ్చింది; "గంగాతీరమున సకలసంపదలు కలిగి పాటలీపుత్రమను నగరము కలదు." అని ఆవాక్యము. "కలిగి" అన్వయం "చిన్నయ్య అయినా చెప్పలే" దనుకొన్నారు. భారతములో "కరుణకలుగుమమ్మ కమలనేత్ర" (ఆది. ౫. ఆ.), "అంతయునకలేసె" (అర. ౧. ఆ.) అన్న సందర్భాలలో 'కలుగు' సకర్మకంగా కట్టి శబ్దరత్నాకరకారుడు అన్వయం చెప్పి ఉన్నాడు. దీనికే చిన్నయ్యను పిలువనక్కరలేదు. మొదటి 'కలిగి' అన్నప్పుడు సకర్మకంగాను, 'కలదు' అన్నప్పుడు అకర్మకంగాను గుర్తించినప్పుడు చిన్నయ్యా, మరి పెద్దమందీ శాంపెనవారవుతారు." అని వ్రాసినారు.

గాని, ఇంతమాత్రాన శాంపె కసరే విషయం కాదు. ప్రాచీనాంధ్రభాషవిషయములన్నిటను చిన్నయసూరిగారి నీతిచంద్రికా బాలవ్యాకరణములున్ను, శబ్దరత్నాకరమున్ను ప్రమాణముగా పండితులందరున్ను గ్రహిస్తున్నారని గాని గ్రహించవలెనని గాని చెప్పడానికి వీలులేదు. ఈ 'కలుగు' విషయమై వ్రాయవలెనంటే ఒక పెద్దవ్యాసము వ్రాయడానికి అవకాశమున్నది. దీనిని గురించి సవిస్తరముగా వ్రాయవలెనని మా పెదతండ్రిగారు, రావుసాహెబు గిడుగు వేంకటరామమూర్తిపంతులుగారు ఆలోచించినారు గాని, ఇప్పుడు మరియొక పనిలో నిమగ్నులై ఉండడమువల్ల వ్రాయలేదు. వ్యాసమైనా తీరుబడిలేదు గాని ఈవిషయము చర్చకు వచ్చినది గనుక, దీనికి సంబంధించిన ముఖ్యవిషయములు సంగ్రహించి తెలియజేస్తున్నాను.

కలుగు ధాతువు సకర్మకము కాదని కీ. శే. వేదము వెంకటరాయశాస్త్రిలువారి మతము.

శ్రీనాథుని శృంగారనైషధమునకు తాము వ్రాసిన సర్వంకషా వ్యాఖ్యలో సప్తమాశ్వాసమున తొమ్మిదవ పద్యమందున్న "పరజనంబులమీదఁ గరుణగలుగుము" అనే వాక్యమునకు అర్థము వ్రాస్తూ, "కరుణగలుగుము—దయగలిగియుండుము" అని వ్రాసి, "కలుగు" ధాతువు అకర్మకమా సకర్మకమా అనే విషయము చర్చించి, శాస్త్రిలువారు తమ అభిప్రాయము ఎట్లు తెలియజేసినారో చూడండి:—

"'కరుణగలుగు'—కలుగు ధాతువునకు 'పొందు' అను నర్థమనియు ఆయర్థమున నది సకర్మమనియు తెలిపి సీతారామాచార్యులవారు 'కరుణగలుగుము' అని యుదాహరణ మొసంగినారు. అది కరుణగలిగి యుండుము' అనుటకే శబ్దపల్లవకల్పప్రయోగవిశేషమనియు ధాతువు సకర్మము కాదనియు మదీయాభిప్రాయము; వారు ఈయర్థమునకువ్యాత్రేకమునందు చూపిన ప్రయోగము 'లేసె' యనునది అస్వార్థమునకు బాలవ్యాకరణమున చెప్పినట్టిదే; సకర్మమనుచో 'వాఁడు నలువురు పుత్రులను గలిగెను', 'వానిచే ధనధాన్యములు కలుగఁబడినవి' అని యిట్టి యనిష్టప్రయోగపరంపరను సాధువుగా నంగీకరింపవలసి వచ్చును. అది యును నిష్ప్రయోజనమేని, 'సుఖంబుండు', 'నిండోలగంబుండు', 'కొలువుండు' ఇత్యాదులంబట్టి 'ఉండు' ధాతువును 'పొందు', 'చేయు' అను నర్థంబులతో సకర్మకంబుచేసి 'అతఁడు నలువురు పుత్రులనుండెను', 'వానిచే నలువురు పుత్రులు ఉండబడిరి' ఇత్యాది ప్రయోగములను సయుక్తము అంగీకరింపవలసి వచ్చును: వీనియందు 'సుఖముగా', 'ఓలగంబుగా', 'కొలువుగా' అని యర్థమేని ప్రకృతవాక్యమునకు 'కరుణగా' (కలుగుము—ఉండుము) అనియే యర్థము కావచ్చును. కావున సకర్మకత్వమిది సమ్మతము కాదు."

ఈ శాస్త్రిలవారి అంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునారి యుగమువారి కనవుర వేంచేయుండిన సభాధ్యక్షులయి చదివిన ఉపన్యాసములో (చూ. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక సంపుటము ౫ సంచిక ౧, ౧—పుట వరకు) ఈ విషయము ఎట్లు చర్చించినారో చూడండి:—

'I have a house" అను వాక్యమునకు తెనుగు చెప్పన శిశుబోధకుడు తోటలోయింది కలుగు ధాతువును సకర్మకముగా వాడించినాడు. 'I—నేను, a house—ఒక యింటిని, have—కలిగి యున్నాను' యనెని యుపదేశము. ఆసంప్రదాయమున సకర్మకత్వము నాటుకొని వ్యాపించినది. అధునికవాఙ్మయమునుండి ఎన్ని ప్రయోగములనైన యుదాహరింపవచ్చును. పాఠ్యపుస్తకములలోను సమృద్ధిగానే కలవు. మూడవతరగతి వాచకపుస్తకమున [Third Class Reader—Marsdens] ౨౪ వ పుట "కీటకీలకు గొన్నిటికి మాత్రమే కలవై యుండును."

ఈ వాక్యము మార్స్డెన్ గారి మూడవ వాచకములో "ఆరోగ్య మార్గము; ఇందు "అనే ౨౪ వ పాఠములోనిది. ఈవాచకము రావుబహద్దూర్ కం. వీరేశలింగము పంతులుగారిచేత సరిచూడఁబడినది." "సకర్మకత్వము నాటుకొంతేను వ్యాపించినది" అని ఇక్కడ వ్రాసినప్పుడు పైని శాస్త్రులవారికి జ్ఞప్తియందున్నది. వీరేశలింగము పంతులవారు ఆంధ్రీకరించిన అభిజ్ఞాన శాకుంతలములోని ప్రయోగమే. "ఆంధ్రకాళిదాసుల గ్రంథములనుండి" అని మాపించిన దోషములలో శాస్త్రులవారు "గిత్తకునిం గలవాఁడై" అనే ప్రయోగము కనబరిచి, "కలుగుధాతువు ఇట్లు సకర్మకముగుట Have ధాతువు నజ్ఞానకృత దోషము" అని వ్రాసినారు. శాస్త్రులవారి ఉపన్యాసమంతా వీరేశలింగము పంతులవారి పాండిత్యలోపమును కనబరచుటకే ఉద్దేశింపబడినట్లు పంతులవారి పేరు చెప్పకపోయినా పంతులవారి గ్రంథములనుండి ప్రయోగములు ఎత్తి చూపించుటచేత స్పష్టమయినది.

రాఘవ పాండవీయమందలి (ఆ. ౧. ప. ౧౭) "నెలకొనియె వేఁటకై [illegible] లియుఁడు శిశిరనగరుచిర పరిసర మహిమంగల..." అనే పద్యములో 'మహిమన్‌గల' అనగా 'మహిమను గలిగినట్టి' అని ముద్దరాజు పెదరామన 'కలుగు' సకర్మకముగా చెప్పిన అర్థము విమర్శిస్తూ ఈ శాస్త్రులవారే తమ "విమర్శ వినోద" మనే గ్రంథములో (వా. పు. ౫౬) "ఇట నీ వ్యాఖ్యాత [illegible] అనాకర్మకముగాను, అశాస్త్రీయముగాను కలుగు ధాతువును సకర్మకముగా అన్వయించినాఁడు" అని వ్రాసినారు.

కీ. శే. కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులుగారు రచించిన ఆంధ్ర[illegible] తాము విమర్శిస్తూ ప్రకటించిన గ్రంథములో ఈ శాస్త్రులవారు [illegible] కలుగుధాతువు సకర్మకముగా ప్రయో[illegible] వాక్య[illegible] [illegible] విమర్శించి ఆక్షేపిస్తూ "[illegible]" [illegible] (వా. పు. ౨.) ఈ [illegible] [illegible] [illegible] శాస్త్రులవారు [illegible] చూపిస్తున్నారు:—

"[illegible] గల—[illegible] ధాతు[illegible] [illegible] [illegible]" (వా. [illegible] పు. ౩౭) "[illegible] గల[illegible]"—[illegible] ధాతువును [illegible] [illegible]!" (వా. పు. ౧౧౭) "[illegible] గల—[illegible] [illegible] తెలియ[illegible]" (వా. పు. ౧౧౮)

"[illegible]—[illegible] [illegible]" (వా. పు. ౨౧) కలుగు ధాతువు [illegible] [illegible] కదు. [illegible] 'కలుగు' [illegible] 'పొందు' [illegible], 'పొందు' కు, '[illegible]' [illegible]. '[illegible]' 'పొందు' [illegible] సమానా[illegible] ఉన్నది. '[illegible]' కు ప్రయోగ[illegible] '[illegible]' క్రి[illegible] ఉన్నది. [illegible] "[illegible] నిన్ను[illegible]" ([illegible]) [illegible] ప్రయోగ[illegible]. 'కలుగు'ను [illegible] అయి[illegible] "[illegible] నిన్ను[illegible]" [illegible] ప్రయోగము కూడా [illegible].

ప్రాచీనాంధ్రగ్రంథములలో సకర్మకమైన 'పొందు' [illegible] చాలా[illegible] ప్రయుక్తమై ఉన్నది:—

"[illegible] పొందదు [illegible]" (భా. ఆ. ౨. ౨౩౮.)

"[illegible] సుఖముల్, [illegible], పొందవు[illegible]
[illegible]
[illegible] పొందు[illegible], పొందు[illegible]
[illegible] సమగ్ర సౌఖ్యములు [illegible] సమున్నత కీర్తిలీలను గా
[illegible] పరిణత గర్వనిశ్చలన్"
([illegible] లక్ష్మీనృసింహ[illegible] ఆ. ౨. ప. ౩౧.)

ప్రాచీనాంధ్రమందున్న ఈ వాగ్వ్యవహారము ఆధునికాంధ్రమందు లేదు. ఇప్పుడు 'నేను ఆనందమును పొందినాను' అనేకాని, 'ఆనందము నన్ను పొందినది' అని వాడుక లేదు. ఈ రెండువాక్యములలో దేనియందైనా 'పొందు'కు మారుగా "కలుగు' నిలిపి వాక్యము రచించినయెడల ఆ వాక్యము నేటి వాగ్వ్యవహారము ననుసరించియుండునా? 'నేను ఆనందమును కలిగినాను; ఆనందము నన్ను కలిగినది' అని ఎవరును అనరుగదా! "వానికి నలుగురు పుత్త్రులు కలిగిరి" అనవచ్చునుగాని; "వాఁడు నలుగురు పుత్త్రులం గలిగెను" అనిగాని, "వానిని నలుగురు పుత్త్రులు కలిగిరి" అనిగాని అనరాదుగదా!

"కరుణ గలుగు [illegible]" అనగా 'కరుణ కలిగి ఉండుము, కరుణ గల [illegible]' అని అర్థము. 'వాఁడు కరుణ గలఁడు' అంటే 'వాఁడు కరుణ గలవాఁడు' అని అర్థము. "వాఁడు కరుణ గలవాఁడు' 'నేను కరుణ గలవాఁడను" మొదలైన వాక్యములలో 'గల'కు మారుగా 'ఉన్న' ప్రయోగించవచ్చును. [illegible] 'కరుణ' కర్తయగును గాని కర్మ కాదు.

కలుగు ధాతువు సకర్మకముగా [illegible] ప్రయోగించవచ్చునన్న వాదము నెగ్గినా, ఇప్పుడు మనము విమర్శిస్తూ ఉన్న చిన్నయసూరిగారి వాక్యము [illegible] వాక్యము [illegible] తప్పును. ఈ వాక్యములోని [illegible] కలుగు ధాతువు [illegible] సకర్మకముగా ప్రయోగించుట [illegible] కలిగినది కాదు. ఈ వాక్యము [illegible] వాగ్వ్యవహారమునకు— ([illegible] వాగ్వ్యవహారమునకు గాని, ఆధునికాంధ్ర వాగ్వ్యవహారమునకు గాని) విరుద్ధముగా ఉన్నది. వాక్యములో [illegible] 'కలుగు' ధాతువే [illegible] క్రియ. కాల [illegible] అన్వయము [illegible]. "గంగా [illegible] సకల [illegible] గలదు" అని రచించినా అన్వయము [illegible]. ఈ విధముగానే అన్వయము చెడిన వాక్యము మరియొకటి చిన్నయసూరిగారి [illegible] నుండే ఎత్తి చూపుతున్నాను.

[illegible] మనుష్యు[illegible] [illegible] గద్దెతో చెప్పిన మాటలలో నొక వాక్యము:—

"మిమ్ము ధర్మిష్ఠులని మెచ్చినాఁడని యిచ్చట పత్త్రులప్పుడప్పుడు ప్రసంగింపఁగా విని, [illegible] నాకు మీ దర్శనము చేయవలెనని కోరిక గలదు."—ఇందులో పైనిచెప్పిన దోషమే కాక మరియొక దోషము కూడను కలదు. వాక్యమందలి క్త్వార్థకక్రియకును ప్రధానక్రియకును కర్త ఒక్కడై ఉండవలెను. సహజమైన వాగ్వ్యవహారము. ఇంగ్లీషుభాషలో సైతము వాగ్వ్యవహారము ఈరీతిగానే ఉంటుంది. "Having heard that the train arrived, my car was sent to the Railway station" అంటే వాక్యము దుష్టమవుతుంది.

పైని చూపించిన చిన్నయసూరిగారి వాక్యములో క్త్వార్థకక్రియకు కర్త 'నేను' (లోపించినది); ప్రధానక్రియకు కర్త "కోరిక"; గనుక అన్వయశుద్ధి చెడినది.

"చెట్టుపడి నలుగురు చచ్చిరి" వంటి వాక్యములు వాగ్వ్యవహారమందు లేకపోలేదు. ఇందులో 'పడి' అనే క్త్వార్థకమునకు 'పడుటచేత' అని అర్థము. చిన్నయసూరిగారి వాక్యములోని 'విని'కి సైతము 'వినుటచేత' అని అర్థము చెప్పి వారి వాక్యము నిర్దుష్టమనరాదా అని కొందరు ప్రశ్నించవచ్చును. గాని, రెండు వాక్యములున్ను సమానమైన అన్వయముగలవి కావు. 'కలదు' అనే క్రియ భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలవివక్షగాని కార్యకారణవివక్షగాని లేని కేవల తద్ధర్మార్థకక్రియ. చిన్నయసూరిగారి వాక్యములో ఉన్న 'విని' హేతువును మాత్రమేకాక కాలమును సైతము సూచిస్తున్నది; గనుక, దానికిన్ని 'కలదు' అనే క్రియకున్ను అన్వయము పొసగదు.

పైని చెప్పిన చిన్నయసూరిగారి వాక్యములు ఇంపుగాను నిర్దుష్టముగాను ఉన్నవంటే, ఈక్రిందివాక్యములు సైతము నిర్దుష్టమైనవని చెప్పవలసివస్తుంది.

"గంగా తీరమున పాటలీపుత్రమను నగరము సకలసంపదలం గలిగి కలదు." (...పొంది కలదు.)

"కాశిలో జ్ఞానముం గలిగి రామేశ్వరములో ఒక యోగికలడు" (...పొంది కలడు)

"వానికి కుమారులు విశాలనేత్రములం గలిగి కలరు"

"వాడు ఒక కుమారుని ఒక కొమార్తెను గలిగి కలడు"

"నేను తోటలోని పండ్లనుజూచి. ఆ పండ్లను దినవలెనను కోరిక నాకు గలదు."

"నేనొక పుస్తకముం గొని దానిని చదువవలెనను కోరికగలదు."

పైని వ్రాసినట్టి చిన్నయసూరిగారి వాక్యములో అన్వయశుద్ధి చెడినట్లు వినోదినీ పత్రికా సంపాదకుల ఆక్షేపమై ఉండును. ఆ ఆక్షేపము సరియైనదని నా అభిప్రాయము.

స్టార్ కంబైన్సువారి హరిశ్చంద్రటాకీ

ప్రజ, చాలా రోజులనుంచి యెదురు చూస్తూ వున్న టాకీ యిది. పౌరాణిక గాథలలో హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానానికి గల ప్రాముఖ్యం దేనికీ లేదు. పైగా, యీ ఫిలింలోని [illegible] ఫిలిము తీశారటన్నారు. సింహం, గుర్రపు వాటూ మీదికి రాగా, హరిశ్చంద్రవేషధారి, జంకి పారిపోకుండా కత్తిదూసి యెదిరించి దాన్ని చంపివేశాడనీ, అడవి తగులబడిపోవడం దృశ్యాలు చూపించడానికి చాలా డబ్బు ఖర్చుపెట్టారనీ, యెంతేనా శ్రమపడ్డారనీ, పత్రికలలో వార్తల మీద వార్తలు ప్రకటించబడిన తరువాత యిది జనాలందరికీ [illegible] చేరింది.

కాని, తీరా చూస్తే యేమీ లేదు. ఇదివరకు వచ్చిన తెనుగుటాకీలలో దేనికంటేనూ యిది శ్రేష్ఠంగా లేదు. పైగా యిందులో అనేక దోషా లున్నాయి.

ఈ ఫిలిము తయారుచేసిన డైరెక్టరు, డబ్బువచ్చే మార్గాలు తొక్కడానికీ చాలా సమర్థుడై వుంటాడు. ఏమీ సందేహం లేదు; కాని కళాజ్ఞానం, పెద్దాపిన్నా తారతమ్యం—రామరామా! ఇలాంటివి ఆయన కేమీ తెలిసినట్టు లేదు.

ఆఫిలిములోని కొన్ని దారుణదోషా లివి.

౧ అంతఃపురంలో, చంద్రమతి, హరిశ్చంద్రుని కాళ్ళదగ్గిర కూచుని, అదివరకే ప్రారంభించి వున్న పాట పాడుతోంది. బయట యేదో గోల వినపడింది. "ఏమి" టని హరిశ్చంద్రుడు వులిక్కిపడుతూవుండగా గభీమని సత్యకీర్తి లోపలికి వచ్చాడు. ఒక కబురు లేదు. ఒక సెలవు లేదు. అతని రాక దాసీ లేనా సొంతంగా రాజు కెందుకు చెప్పారు కారో? అసలు వాళ్లు మంత్రిని లోపలి కెలా విడిచిపెట్టారో? నాగరాజారావుగా రేనా యీ అమర్యాదపని కెలా సిద్ధపడ్డారో?

౨ [illegible], సభలో, [illegible] చేస్తున్నాడు. మాలెతలు వచ్చారు. వాళ్లలో వొక తెకు తెనుగు రాదు. తెనుగు తెలిసిన మాలెత మాట్లాడితే [illegible] యెవ్వరికీ [illegible] వెనక నుంచే గా. తెనుగురాని మాలెత, నోరు కట్టుకుని, ఏదో నృత్యం చేసింది. కాని [illegible] తెనుగుమాలెత కూడా సిద్ధం. ఆమాలెత [illegible], వొక కౌగిలింత యివ్వవలసిందనీ కోరగా. [illegible] వాళ్ళని గదమాతూ కొట్టబోయాడు. [illegible] వాళ్ళని గెంటుకు పోయారు గదా, మంత్రి [illegible] చేష్టలు చెయ్యడాని కెందుకు పూనుకున్నాడో?

౩ ఆ సందర్భంలోనే రాజు వొక దిమ్మమీద కూచునివుండగా మంత్రి వెనక వేపున అగస్మాత్తుగా వొక కాలు వేసుకుని నుంచున్నాడు. మంత్రి, అక్కడున్నవాడు హరిశ్చంద్రుడని కాక అద్దంకిగాడని నిర్లక్ష్యంగా నున్నట్టుంది. అతను మొహకి తన చేతులు మట్టె పక్కని కూచున్నాడు కాదు నయమే.

౪. అడవి అంటుకుంది. చంద్రమతీ, హరిశ్చంద్రుడూ లోహితుడూ వేసిన గంతులు చూస్తే ఔచిత్యం అనేది అవసరం లేదని నిశ్చయించుకున్నట్టుంది. నక్షత్రకుడు సరేసరి కొంతకంటే అన్యాయంగా ప్రవర్తించాడు. పరుగులెత్తి పరుగులెత్తి చివర కందరూ వొక చిక్కనిలో నీటిలో కలుసుకున్నారు. అయితే: అడవి యెందు కంటుంది? అగ్ని చివరి కేమయిపోయింది! తగులబడుతూవున్న చోటినుంచి వారు తప్పించుకుని బయటపడ్డారా యిందుకోసం పేర్చబడ్డ యెండుకట్టెలు మండిపోయి నుసి అయిపోవడంవల్ల అగ్ని దానంతట అదే చల్లబడిపోయిందా?

౫. గుర్రు మంటూ వొక సింహం హరిశ్చంద్రునివేపుకి వురికింది. హరిశ్చంద్రుడు కత్తి విడిచిపెట్టలేదు. అంతవరకూ నిజమే: కాని వొక్కదూకున వెనక్కి పారిపోయాడు. ఆంధ్రపత్రికలోనివార్త చూసి యీఘట్టంకోసం కనిపెట్టుకునివున్నవారంతా యేమనాలో అది అన్నారు. ఏమీ తగవాయి వుండలేదు.

౬. చంద్రమతీ, లోహితుడూ, నక్షత్రకుడూ నిద్రపోతున్నారు. ఏవో గాండ్రింపులు వినవచ్చాయి. హరిశ్చంద్రుడు లేచివెళ్లాడు. చంద్రమతీ, లోహితుడూ, నక్షత్రకుడూ కొన్నభాగం మునిగిపడి పోయింది. తరవాత వొక భూతం వచ్చింది. ఒడ్డూ, పొడుగూ, వేషమూ, కంఠమూ భూతానికి తగినట్టే వున్నాయి. భూతానికి యిరవై మూడు గజాలదూరంలో, కొంచెం కిందుగా హరిశ్చంద్రుడు నుంచున్నాడు. భూతం మీద భూతమూ, రాజు మీదను రాజూ కత్తులు విప్పారు. ఒకరికి కత్తి వొకరికి గాని, ఎవరికి కత్తి వారికి గాని తగలలేదు; కాని భూతం మాత్రం నిగ్గోలు పెడుతూ నిద్ర వచ్చి పడుకున్నట్టు నేలమీద వాలింది. వెంటనే [illegible] నరో భూతం వచ్చి అలాగే చేసింది. ఈభాగోతం యెందుకూ?

౭. [illegible] హరిశ్చంద్రుడు తనవారితో మహారాష్ట్రదేశం లోని వొక పల్లెటూరి చెరువుగట్టున చేరాడు. [illegible] కొన్ని ఆచెరువు [illegible] నీ నటా. [illegible] అంటూ చెరువులో కాళ్లు కడుక్కున్నారు. [illegible] తోటీ, [illegible] చెయ్యడంలేదు. [illegible] చేశాటప్పుడు చెరువులో [illegible] నక్షత్రకుని కాళ్లదగ్గిరే [illegible] నాయి. పైగా నాటకంలో వొక్కసినిమా [illegible] లో [illegible] చెయ్యలేదు: కాని హరిశ్చంద్రుడు, [illegible] యిదని [illegible] చెయ్యవద్దా” అన్నాడు. [illegible] పైన కి. కాని విశ్వేశ్వరుడు మాత్రం [illegible] లేదు.

౮. కాలకౌశికుడు దేవతార్చన చేస్తూవుండగా గుర్రుపెట్టి నిద్రిస్తూ వున్న కలహకంఠి లేచి, “నా కలహం [illegible] యేది” అంటూ ముందుకు వచ్చి [illegible] ఉంది. [illegible] లాగా వుందనిద్దాం. అది ప్రాతఃకాలమా మధ్యాహ్నమా? ప్రాతఃకాల మయితే కలహకంఠి [illegible] చెయ్యకుండా ఫలహారానికి [illegible] దనాలి. మధ్యాహ్నమయితే: కలహకంఠి భోజనం చేసి పడుకుని, ఫలహారం వేళకి లేచాబట్టికి కాలకౌశికుడు దేవతా ర్చన చేస్తున్నాడనాలి. ఎటుయినా [illegible] మే. కాని డైరక్టరుకి ఇదేమీ తోచలేదు.

౯. [illegible] బాహువు కల్లుకుండ భుజాన పెట్టుకుని పాడుకుంటూ వచ్చాడు. వెయ్యి బొట్టువుల [illegible] యిచ్చి హరిశ్చంద్రుని కొన్నవాడతను. అంతటి ఐశ్వర్యవంతుడు స్వయంగా కల్లుకుండ తెచ్చుకోవలసిందేనా?

౧౦. హరిశ్చంద్రుడు చంద్రమతిని నరకబోతున్నాడు, విశ్వామిత్రుడు వచ్చి “రాజా! నేనే వోడిపోయాను. గెలుపు నీదే. నీభార్యను నరకవద్దు” అన్నాడు. నేనే వోడిపోయానంటే! హరిశ్చంద్రుడికీ, విశ్వామిత్రుడికీ యేమీ పందేలు జరగలేదే?

౧౧. ఈశ్వరుడు సాక్షాత్కరించాడు. “నీసత్యసంధతకు మెచ్చాను. నీభార్యను నరుకోవ”ద్దన్నాడు. కాశీరాజపుత్రుణ్ణి మళ్లీ బతికించకుండా చంద్రమతికి శిక్ష యెలా తప్పించగలడూ యీశ్వరుడయితే మాత్రం? ఈశ్వరుడు లెమ్మనగా లోహితుడు లేచి తల్లికీ తండ్రికీ, ఈశ్వరుడికీ నమస్కరించాడు. మంగళసూత్రం సంగతి వచ్చేదాకా చంద్రమతి గుర్తించలేని హరిశ్చంద్రుణ్ణి లేచీలేవడంతోటే లోహితు డెలా గుర్తించాడూ?

మొత్తంమీద ఫిలిమంతా యిలాగే అవకతవకలుగా వుంది; కాని ప్రజ విరుచుకు పడిపోతోంది.

ప్రకృతికి కళ అక్కరలేదు. డైరక్టరుకీ కళ అక్కరలేదు. నటులకూ కళ అక్కరలేదు. ఇక ఆంధ్రజాతా? అది మేలుకునివుంటే కాదూ! —చూసినవాడు

గ్రంథస్వీకారము

ఆంధ్రదశరూపకము

గ్రంథకర్త ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్కళాశాలలో సంస్కృతాంధ్రపండితులుగా వున్న [illegible] సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు. ప్రకాశకులు మద్రాసు, వావిళ్ళ రామస్వామి శాస్త్రులు అండుసన్సువారు. పేజీలు ౧౬+౧౨౫. వెల ౧–౮–౦. ఇది రెండో కూర్పు.

[illegible] దశరూపకానికి ఇది తెనుగుసేత. సూత్రాత్మకంగా వుంది. వార్తికమూ, ఉదాహరణలూ వున్నాయి.

ఆంధ్రపండితులూ, కవులూ ముఖ్యంగా నాటకకర్తలయితేనూ చదివితీరవలసిన గ్రంథమిది. [illegible] కాలాలను బట్టి నాటకాల ప్రాశస్త్యం తెలుసుకోవడం చాలా అవసరం.

అధునికాంధ్రవాఙ్మయాని కిదొక గొప్ప అలంకారం.

అయితే; శైలి సులభంగానూ, వార్తికం యింకా విపులంగానూ వుంటే చాలా బాగుండేది. మూడో కూర్పులోనైనా, శాస్త్రులవారు, [illegible] చేసుకునేవారి కుపయోగకరంగా వుండేటట్లు సంస్కరిస్తారని నమ్ముతున్నాము.

విరాళాలు

ఏలేశ్వరపు కృష్ణమూర్తిగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. అడ్వకేటు వెల్లూరు ౫–౦–౦

విశేషచందాలిచ్చి ప్రబుద్ధాంధ్రను సత్కరించినవారు

౧ పోట్నూరి స్వామిబాబుగారు లాండులార్డు నరసన్నపేట ౩–౦–౦

౨ మోచర్ల సీతారామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. వకీలు బరంపురం ౨–౦–౦

౩ ఒక పండితమిత్రుడు బరంపురం ౨–౦–౦

౪ డాక్టరు ముల్పూరి రంగయ్యచౌదరిగారు ఏలూరు ౨–౮–౦

ఏ ఆడావిడీ లేకుండా, ఏ గడబిడా చెయ్యకుండా, విఘ్నాలు చుట్టుకుంటే లొంగిపోకుండా, ప్రతిఘటనలు ముట్టడిస్తే జంకిపోకుండా, మెప్పులకూ గొప్పలకూ కొంగు చాపకుండా, ఆర్థిక సంబంధమైన దృష్టి లేనేలేకుండా, ఆంధ్రజాతికి బలమైన పునాది వుందని విస్పష్టం చేసి చూపించడం రూపంగా తమ విధిని చక్కగా నిర్వహించుకున్న శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారికి, యావదాంధ్రులపక్షంగా జయంత్యుత్సవం చెయ్యడానికీ, తదంగంగా వారిపేర జయంతిసంపుటం ప్రకటించడానికీ, పర్సు తోటీ దుశ్శాలువులు మొదలయిన కానుకలతోటీ వారిని సత్కరించడానికీ మేము పూనుకున్నాము.

నిజానికది యిదివరకే జరిగివుండవలసింది: అయితే: ఆలస్యం అయినా చెడిపోయిందేమీ లేదు. పైగా యిది యిప్పటిదాకా జరగని పోయినందుకు ఒక విశేషంకూడా యేర్పడింది. ఆ విశేషం ఏమిటంటే!

ఆంధ్రత్వాన్ని ధ్వంసం చేసుకోవాలనే ఆవేదన మనలో మళ్లీ యిప్పుడిప్పుడే పొటమరిస్తోంది. [illegible] — యిత్తరాభ్యుదయానికి పెట్టుబడిగా వినియోగపడుతూవున్న మన శక్తియుక్తులు వట్టి యిప్పుడే [illegible] అవుతున్నాయి. ఆంధ్రుల చరిత్రలో యిది వొక గొప్ప ఘట్టం. దీనికి శ్రీ వీరభద్రరాయజయంతి అంకురార్పణంగా — దీక్షాస్వీకారంగా — కంకణధారణంగా — సంబంధంగా యేర్పడుతుంది.

మనలో శ్రీ వీరభద్రరావు పంతులుగారిని యెరిగినవారూ, [illegible] వారూ, వారి అపారమైన పాండిత్యం [illegible] వారూ [illegible] స్యులలో లేరు. [illegible] సత్కారం చెయ్యవలసి వున్నందున మాత్రమే తిప్ప సత్కారం చెయ్యవలసివుంది. వేరే మరేదీ చెప్పవలసిన పనిలేదు.

చరిత్రచతురాననులైన శ్రీ వీరభద్రరావు పంతులుగారి పేర ప్రకటింపబడే యీ సంపుటంలో, మన దేశచరిత్రలోనూ, మన భాషావాఙ్మయాల చరిత్రలలోనూ యేర్పడిన వ్యాసఘట్టాలను సమన్వయపరిచే పరిశోధక వ్యాసాలే (రచయితలు యిష్టపడ్డ నుడికారం వ్యావహారికంలోనూ గ్రాంథికంలోనూ కూడా) వుంటాయి. పండితులకూ, పరిశోధకులకూ యిది వొక ఆధారంగా వుండేటంత చక్కగా ప్రకటించాలని మేము సంకల్పించుకున్నాము. ఇది మూడువందల పేజీలకు తక్కువ వుండకూడదనికూడా మేము నిశ్చయ పరుచుకున్నాము.

ఈసంపుటం సర్వాంగసుందరంగా తయారుకావడానికీ, సత్కారంకూడా గొప్పగా జరగడానికీ అవసరమయ్యే ధనము ఆంధ్రసోదరీ సోదరులు అత్యుత్సాహంతో అచిరకాలంగానే సమకూరుస్తారని మేము నమ్ముకుని వున్నాము.

ఈ మహోత్సవం, రాజమహేంద్రవరంలో, వైశాఖమాసంలో జరిగించాలని మావూహ.

ఈమహోత్సవ నిర్వహణానికి, దేశీయులు ఈక్రింది తరగతులలో ధనసహాయం చేస్తారని మే మెదురుచూస్తున్నాము.

ప్రధానపోషకులు	...	౧౧౬-0-0
రాజపోషకులు	...	౫౦-0-0
పోషకులు	...	౨౫-0-0
అభిమానులు	...	౧౧-0-0
గ్రాహకులు	...	౫-0-0

ఈ తరగతులలో చేరినవారిని సన్మానకర్తలుగా ప్రకటిస్తూ వారికి సంపుటం అందజేస్తాము.

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి,
ప్రబుద్ధాంధ్ర సంపాదకుడు కార్యకర్త,
భావరాజు వేంకటకృష్ణారావు
బి. ఏ., బి. ఎల్., వకీలు, సంపాదకుడు
ఇన్నీసుపేట, రాజమండ్రి

* * * * * *

ప్రొఫెసర్ [illegible] ఈ ప్రయత్నానికి తన ఆమోదం యిలా ప్రకటిస్తోంది.

"దక్షిణదేశంలో [illegible] ప్రకటితమైయున్న ప్రకటనమును మా [illegible] చూచియే యుంటిమి. శ్రీ వీరభద్రరావు పంతులుగారి కీర్తి మాకు మిగుల కెప్పుడో [illegible] ఉండవలసినది. [illegible] ఈకార్యము నిర్వహించుటకు పూనుకొన్న శ్రీ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిని, శ్రీ భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారిని మేము ప్రశంసించుచున్నాము. పత్రికా సంపాదకులుగను [illegible] చరిత్రకర్తలుగను శ్రీ వీరభద్రరావు పంతులుగారు [illegible] ఖ్యాతి పొందియున్నారు. ఇంతవరకు [illegible] ఆంధ్రుల చరిత్ర యొక్కటియే మనకు ఆధారముగ నున్నది. [illegible] ప్రమాణ [illegible] కొంద [illegible] నింతవరకు [illegible] యుండలేదు. [illegible] ఆంధ్రప్రముఖులు శ్రీ పంతులుగారిచేత ఆయాంధ్రుల చరిత్రము సంస్కరించి [illegible] సంపుటాలుగా వ్రాయించి ప్రకటింపబూని [illegible] చేసెరగాని అదియిప్పుడే [illegible]పోయినది. అయితే యింతకాలమునకు శ్రీ వీరభద్రరావుగారే తత్సంస్కారమునకు పూనుకొని ఆయాసంపుటము స్వయముగ ప్రకటింపదలచి ముద్రణము చేయించుచున్నారు. ఆంధ్రసోదరులందరును ఆసంపుటమును స్వీకరించి పంతులుగారిని ప్రోత్సహించుటయేకాక వారిని గొప్పగా సన్మానింపబూనిన శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగార్లకు సహాయహస్తములతో ధనసాహాయ్యముచేసి ఈసన్మానము చక్కగను వైభవముగను జరుగునట్లు తోడ్పడగోరుచున్నాము. ఇట్టి సన్మానమునకు శ్రీ వీరభద్రరావుపంతులుగారు పూర్తిగా తగినవారు. ఈవిషయమున యెవరికిని భిన్నాభిప్రాయములుండవని నమ్ముచు మేమును హృదయపూర్వకముగా మా ఆమోదమును ప్రకటించుచున్నాము."

వ్యాఖ్యానములు

కొత్త సంవత్సరం

ఈ సంచికతో ప్రబుద్ధాంధ్రకు [illegible] కొత్త సంవత్సరం ప్రారంభం అయింది.

మళ్లీ ప్రారంభించాక, యీ పత్రిక, యిప్పటికి నిర్విఘ్నంగానూ నిరాఘాటంగానూ రెండేళ్లు ప్రవర్తించింది.

ప్రబుద్ధాంధ్ర ఆవశ్యకాన్ని జాతి పూర్తిగా గుర్తించింది.

ఆంధ్రత్వాన్ని వృద్ధిపరుచుకోవాలి అనే ఆవేశం మనలో మళ్లీ యిప్పుడిప్పుడే పొటమరిస్తోంది. [illegible] పోయి వున్న — ఇతర్ల అభ్యుదయానికి వినియోగిస్తూ వున్న మన శక్తియుక్తులన్నీ మళ్లీ అంతర్ముఖాలవుతున్నాయి.

మనము ఆంధ్రత్వాన్ని [illegible] భారతీయత్వం [illegible]. మనలో ఆంధ్రజాతీయత సమృద్ధిగా ఏర్పడినప్పుడే భారతజాతీయత స్ఫుటంగా [illegible] అవుతుంది.

ఆంధ్రత్వం లేకపోతే మనకు భారతీయత్వం సంక్రమించనే సంక్రమించదు.

అసలు, భిన్నప్రాంతాల జాతులన్నీ [illegible] కూడినప్పుడే భారతీయత మూర్తిమంతం అవుతుంది. [illegible] భారతీయత స్వయంభువు కానే కాదు.

ప్రబుద్ధాంధ్ర విశ్వాసం యిదే. దీనికి [illegible] ప్రబుద్ధాంధ్ర ప్రతిఘటిస్తుంది. దీనికి పోటీ రానంతవరకూ భారతజాతీయత విషయంలో ప్రబుద్ధాంధ్రకేమీ పేచీ లేదు.

మనం వొక పూలదండ గుచ్చాలంటే, సమంగా వికసించిన పూవులనే సమకూర్చుకుంటాము. గుడ్డిపువ్వులను విసరిపారేస్తాము. అలాగే భారతజాతీయత సర్వాంగసుందరంగా వుండాలంటే ప్రాంతీయజాతులు సమంగా వికసించినప్పుడే అది సాధ్యపడుతుంది.

ఇప్పుడు భారతజాతీయతలో ఆంధ్రజాతికి స్థలం లేదు. కారణం, యెక్కువగా, ఆంధ్రుని అలసభావం. తక్కినభాగం ఇతర్ల స్వార్థపరత్వం.

అలసభావం అంటే ఆత్మప్రత్యయం లేకపోవటమే. అది లేనందుకే యిప్పటి ఆంధ్రునకు విచారం లేదు. పైగా అది అక్కర లేదనీ, అది అపాయకరమనీ నిశ్చయం కూడాను.

ఇందుచేతే ఆత్మాభిమానం [illegible] యితర్ల [illegible] ఆంధ్రుడు అనుచరుడుగా—భృత్యుడుగా వంగివంగి సలాములు చేస్తూ పక్కపక్కగా [illegible] పోతున్నాడు.

ఇది మనకు సిగ్గుల చేటు.

మనజాతి నేటిది కాదు.

మనజాతికి దృఢమైన పునాది వుంది. గొప్ప పూర్వచరిత్ర వుంది. మహోన్నతమైన నాగరకత వుంది.

ప్రపంచంలో ఆంధ్రజాతి లేకపోయివుంటే భారతజాతికి ఇంత ఔజ్జ్వల్యమే లేకపోయివుండును.

ఇప్పుడు కూడా భారతజాతీయతకు ఆంధ్రజాతీయత అంత ప్రధానం కావాలి.

ప్రబుద్ధాంధ్ర ప్రాప్యం యిదీ.

ఇందుకోసమే, ప్రబుద్ధాంధ్ర, హిందీ దురాక్రమణాన్ని ప్రతిఘటిస్తోంది. ఇందుకోసమే, ప్రబుద్ధాంధ్ర, కాంగ్రెస్సుకంటే మనకు ఆంధ్రమహాసభ చాలా ముఖ్యం అంటోంది.

దేశీయులు ఈ రెండేళ్లూ ప్రబుద్ధాంధ్రను పోషించారు: కాని ఆపోషణం చాలలేదు. [illegible] చాలా [illegible]. ఆయాసం వచ్చింది. [illegible] శ్రీ అడ్డేపల్లి లక్ష్మణస్వామి నాయుడుగారూ, [illegible] మాదేటి సన్యాసయ్య [illegible] ఆదుకోకపోతే ప్రబుద్ధాంధ్ర [illegible] పోయివుండును.

[illegible] యిచ్చి వారు సాయం చేసినవారికి [illegible]. ఈ కొత్త సంవత్సరం [illegible] మళ్లీ చేయూత యిచ్చారు. [illegible].

తక్కినవారు కూడా [illegible] మళ్లీ [illegible]స్తారనీ, కొత్తవారు కూడా ముందుకొచ్చి ప్రబుద్ధాంధ్రకు [illegible] పూనుకుంటారనీ, లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారూ, మాదేటి సన్యాసయ్య [illegible]గారూ, యథాపూర్వంగానే మళ్లీ ఆదుకుంటారనీ ఆశిస్తున్నాము.

వావిళ్ళవారు అరవవాళ్లా ?

[illegible] పత్రికలో (౨౯-౧౨-౩౫) కవిరాజశిరోమణిగారు ఇలా రాశారు.

"అసలు ఇంతకూ ఎందుకు, రెండుకోట్ల డెబ్బైలక్షల ఆంధ్రులకు పుస్తకాలు ప్రకటించడానికి ఒక్క తెనుగువాడి దుకాణం లేదు. ఈ విషయం ఏ తెనుగువాడయినా ఎప్పుడయినా గమనించాడా! ఇంత తెనుగుదేశానికీ, ఇందరుమంది తెలుగువాళ్లకూ పుస్తకప్రకాశకులు వావిళ్ళ రామశాస్త్రులూ [illegible]. ఆ ఒక్కరూ తెనుగువారు కారు, అచ్చమయిన తమిళులు అని "భారతి" పత్రిక [illegible] వ సంవత్సరం [illegible] సంచికలో సంపాదకుడు వ్రాశాడు"

భారతి సంపాదకులు ఇలా రాశారు.

"విలుప్తము కానున్న ఆంధ్రుల వాఙ్మయసంపదను ఇట్లు కాపాడుచున్న వావిళ్ళవారు ఆంధ్రులు కారు; ద్రావిడులు. వారు మాటా

డునది అరవము. వారు వ్యవహారమునకు మాత్ర మాంధ్రము నుపయోగింతురు. వారు ఆంధ్రుల వాఙ్మయమునకు చిరంజీవితను కల్పించిన మహోదారులు. ఆంధ్రుల నంటబెట్టుకొనియున్న పరాశ్రయదోషమునకు ఇదియు నొక గొప్ప నిదర్శనము"

వావిళ్ళవారూ, నేలటూరివారూ, వేదంవారూ, చదలవాడవారూ, దండిగుంటవారూ, పురాణంవారూ (ఈయింటిపేరు వెల్నాటివారిలో కూడా వుంది) అల్లాడివారూ మామిడివారూ—ఈ మొదలయినవారు పుదూరుద్రావిడులు.

పుదూరుద్రావిడుల సంఖ్య వేలమీద మాత్రమే వుంది.

అంత చిన్న తెగవారిని ఆంధ్రులని చెప్పుకోకపోతే ఆంధ్రజాతికి వచ్చిన నష్ట మేమీ లేదు.

కాని వారందరూ ఆంధ్రులు. ఏమీ సందేహం లేదు.

వారు ఆంధ్రుల మని చెప్పుకుంటున్నారు. ఆంధ్రుల మని గర్విస్తున్నారు.

పైగా, అరవలు పుదూరువారిని ఆంధ్రులుగానే పరిగణిస్తున్నారు.

నెల్లూరు మొదలు మద్రాసువరకూ వున్న పట్నాలలో ఆంధ్రభాషకు పట్టుగొమ్మలై నిలిచినవారిలో అధిక సంఖ్యాకులు పుదూరువారు.

తెనుగులో మొదట నిఘంటువు ప్రారంభించినవారు చదలవాడ సీతారామశాస్త్రిగారు. మాక్మిలన్ కంపెనీవారు ప్రకటిస్తూ వున్న మార్సడన్ దొరగారి వాచకాలను తెనుగులోకి మార్చినవారున్నూ సీతారామశాస్త్రిగారే. నిఘంటువు సంకలించుటకు వారు తమ పేరు మాత్రమే యిచ్చారు; గాని తెలిసినదే లేదు. శబ్దరత్నాకరం తయారు చేసినవారు చదలవాడ సీతారామశాస్త్రిగారే గాని బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులుగారు కారు. ఆచార్యులుగారు శాస్త్రిగారికి అసిస్టెంటుగా వుండేవారు. శాస్త్రిగారు, పని చేసినంతసేపూ చేసి ఇంటికి వెళ్లిపోయేటప్పుడు శబ్దరత్నాకరమును ఆఫీసులోనే పెట్టెలో వుంచేవారు. అది పూర్తి అయిన కొద్దిరోజులకు, వారు, హఠాత్తుగా కాలంచేశారు.

సీతారామాచార్యులుగారు ప్రూఫులు చాలా చక్కగా దిద్దేవారు. వారు తాతపిల్లి ముఠాదారు శేషగిరి శాస్త్రులవారికి ప్రూఫు రీడరుగా వుండేవారు.

చదలవాడ సీతారామశాస్త్రిగారి జీవితం అంతా ఆంధ్రభాషా సేవలోనే గడిచింది. అరవంలో వారేమీ పని చెయ్యలేదు. చదలవాడ సుందరరామశాస్త్రిగారూ, దండిగుంట సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారూ, పురాణం హయగ్రీవశాస్త్రిగారూ మొదలయినవారు కూడా తమ జీవితాలను ఆంధ్రభాషాసేవలోనే వినియోగించారు; గాని అరవంలో కించిత్తయినా పని చెయ్యలేదు.

వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారి వైదుష్యం అంతా ఆంధ్రభాషకే వినియోగపడింది. వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులవారి శక్తియుక్తులన్నీ ఆంధ్రవాఙ్మయచిరంజీవితకే వినియోగపడ్డాయి. వారు కూడా అరవం కేసి చూడనే లేదు.

అరవబ్రాహ్మలు అనేకమంది తెనుగుదేశంలో స్థిరపడ్డారు. వారిలో మొదట వచ్చినవారు కోనసీమద్రావిడులూ ఆరామద్రావిడులూనూ. వీరిద్దరూ అరవం పూర్తిగా మరచిపోయారు. శుద్ధాంధ్రులుగానే వ్యవహరించుకుంటున్నారు. అయితే: ఆరామద్రావిడులు తెనుగు ఆచారాలూ, సంప్రదాయాలూ పూర్తిగా అవలంబించి వున్నారు; గాని కోనసీమద్రావిడులు కర్మకలాపంవిషయంలో ద్రావిడసంప్రదాయమే అవలంబిస్తున్నారు.

తరవాత తెనుగుదేశానికి వచ్చిన అరవబ్రాహ్మలే తుమ్మగుంట ద్రావిడులు. వీరుకూడా అరవం పూర్తిగా మరచిపోయారు. భారతి సంపాదకులు ఈ తెగకు చెందినవారే. వీరిని కూడా సర్కారుల ఆంధ్రయుకులు చాలామంది అరవవారనే చెబుతూవుంటారు.

పుదూరుద్రావిళ్లని వ్యవహరించబడుతూ వున్నవారు యిటీవల తెనుగుదేశానికి వచ్చిన అరవబ్రాహ్మలు. వారు వచ్చి యెంతో కాలం కాకపోవడంవల్ల, అరవదేశంతో అనుబంధం వున్న నెల్లూరు జిల్లాలో స్థిరపడివుండడంవల్ల వారిలో ఇంటో అరవం మాట్లాడు కోవడం అక్కడక్కడ వుంది. మద్రాసు పట్నంలో కాకుండా నెల్లూరు జిల్లాలోనే వుంటూవున్న పుదూరుద్రావిడులు నెల్లూరుజిల్లా ఆంధ్రులలాగే శుద్ధాంధ్రులుగా వున్నారు. వారిలో చాలామంది అరవం మరచిపోయారు.

వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారికి తెలుగు, అరవం, సంస్కృతం, ఇంగ్లీషుభాషలలో సమానమైన పాండిత్యం వుంది. అయినా వారు పరిశ్రమ అంతా తెనుగులోనే చేశారు. తమ శక్తి అంతా తెనుగు భాషకే ధారపోశారు. అరవం అంటే వారికి చాలా చిరాకుగా వుండేది.

వావిళ్లవారు పుస్తకవ్యాపారం చేస్తున్నారు. రామస్వామిశాస్త్రిగారు తెనుగుభాషను చాలా సేవ చేశారు. వారు గొప్ప ఆంధ్రపండితులు. అనేకాంధ్ర గ్రంథాలకు టీకలు వ్రాశారు. ఆంధ్రగ్రంథ ప్రకటన మొదట ప్రారంభించినవారే. తెనుగులిపికి 'ఇంగ్లీషుబాడీ' అని పిలవబడే చిన్న అక్షరాలను (ఈనాటికి వాడబడ్డ అక్షరాలను) తయారు చేయించినవారు రామస్వామిశాస్త్రులవారే. నేటికీ వారి సంస్థ తెనుగుసంస్థలలో అగ్రస్థాయిగా వుంది. అరవానికీ, తెనుగుకీ కూడా యిప్పటికీ మద్రాసే వర్తకస్థానంగా వుంది. ఇలాంటి సందర్భంలో వావిళ్లవారు తెనుగువాఙ్మయ ప్రకటనను మాత్రమే యెందుకు పూనుకోవలసి వచ్చిందీ! తెనుగు పుస్తకాలతో పాటు, వారు, అరవ పుస్తకాలు కూడా ఎందుకు ప్రకటించరు. లేదూ?

పోనీ, ఆంధ్రులు రెండుకోట్ల డెబ్భైలక్ష లున్నారు కదా, వారిలో నొక్కరేనా ఆంధ్రగ్రంథప్రకటన కెందుకు పూనుకున్నారు కారూ? ప్రారంభం చేసి కొంతవరకూ సాగించిన వేమూరివారు ఎందుకు చాలించుకున్నారూ?

వాళ్లివారు 'త్రిలింగ' అనే పేరితో ఆంధ్రములోనూ, 'ఫెడరేటెడ్ ఇండియా' అనే పేరితో ఇంగ్లీషులోనూ మాత్రమే వారపత్రికలు నడుపుతున్నారు. అరవపత్రికలకు ప్రచారం అధికంగా వుండడమూ, లాభం కూడా వస్తూవుండడమూ తెలిసివుండీన్నీ వారు, అరవంలో కూడా పత్రిక ప్రకటించకపోడానికి కారణం యేమిటి?

కొంచెం జాగ్రత్తగా యోచిస్తే పుదూరుద్రావిడులు అరవ లనడం చాలా సాహసం అని తెలుస్తుంది.

నిజానికి వస్తే, తెనుగుదేశంలో వున్న కోసలనాటి బ్రాహ్మలు అసలు తెనుగువారు కారు. కోసలదేశంనుంచి వచ్చినవారు. వెల్నాటివారు కూడా విదర్భదేశంనుంచి వచ్చిన మహారాష్ట్రులు కాని అసలు తెనుగుబ్రాహ్మలు కారు. వెల్నాటిశాఖలో నుంచే విడిపోయిన ఆరువేలనియోగిశాఖకు చెందిన శ్రీనివాసశిరోమణిగారు కూడా శుద్ధాంధ్రులు కారు.

పుదూరువారు, తాము ఆంధ్రులమే అని చెప్పుకుంటూ వున్నప్పుడూ, అసలు వారిని ఆంధ్రులుగానే పరిగణిస్తూ వున్నప్పుడూ, పుదూరుద్రావిడుల శక్తియుక్తులన్నీ ఆంధ్రభాషా వాఙ్మయాలకే వినియోగపడుతూ వున్నప్పుడూ వారు అరవ లనీ, ఆంధ్రులు కారనీ కేటాయింపు చెయ్యడం చాలా అనుచితమైన పని.

దీనివల్ల సిగపడిపోయిన పుదూరుద్రావిడుల ఆంధ్రత్వానికేమీ చలనం లేదు; గాని ఆంధ్రాభ్యుదయంలో కొందరి విపరీతపరిశీలనలే వెల్లడిలోకి వస్తాయి. అంతే.

౫ వ ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్సమావేశం

దీన్ని బెజవాడ వారు పిలిచారు. మద్రాసువారు నిర్వహించారు.

తెనుగుదేశంలో ప్రథమం చెప్పుకోదగ్గ ఒకగొప్ప సంవత్సరానికి జరిగిన సమావేశం యిప్పటిమట్టుకు ఒక పోకడే కనపడుతోంది.

కాని యేమి లాభమూ?

పరిషత్తు అయిదేళ్లనుంచి పనిచేస్తోంది. పత్రికాప్రకటన కూడా ప్రారంభించింది; కాని నటులను సిద్ధం చెయ్యలేకపోయింది. నయా రేనా చెయ్యలేకపోయింది. రంగస్థలాలను సంస్కరించలేకపోయింది. ప్రజకు నాట్యాభిరుచి చెప్పలేకపోయింది. టాకీలవిషయం అసలు తలపెట్టనే లేకపోయింది.

నాటకరచనకు మాత్రం కొంచెం ప్రోత్సాహం కలిగించింది; గాని ఆసందర్భంలో పరిషత్తు తొక్కిన మార్గం అమార్గం అయిపోతుంది. తప్పుకు.

ప్రకృతం.

ఈ సమావేశాన్ని ప్రారంభించినవారివల్ల గాని, ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులవల్ల గాని, అధ్యక్షులవల్ల గాని పరిషత్తుకేమీ విశిష్టత యేర్పడలేదు. ప్రశంసితుల సంగతి కూడా అలాగే వుంది. ఇక ప్రదర్శించిన నాటకాలా? అవి యేనాడో మూలపడిపోయినవి. మళ్లీ పైకి తియ్యరానివి. వాటిలో రసం లేదు. కళ లేదు.

నటులు ఏది ప్రదర్శిస్తామంటే దానికే అవకాశం కలిగించడం పరిషత్తుకు గౌరవం కలిగించదు.

పైగా ఈ ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తు హిందీనాటకాలను ప్రదర్శించడం నిజంగా గర్హించతగింది. ఆనటులు అంత గొప్పవారా? హిందీనాటకాలను ప్రదర్శించడంవల్లనే వారు గొప్పవారైనారా? వారు ప్రదర్శించిన నాటకం అనువాదం కాని స్వతంత్రం కాదే? అది తెనుగులో కూడా వుంది కదా, తెనుగు అనువాదాన్నే ఆనటులు—కాని పరిషత్తు ప్రదర్శనం చేయించకూడదూ?

ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తు హిందీప్రచారానికి వినియోగపడడం ఆత్మహత్య. అధ్యక్షుల ఉపన్యాసాన్నిబట్టి ఈ హిందీప్రదర్శనాలకు వారే ప్రోత్సాహకులుగా కనపడుతున్నారు. వారు తమ కాంగ్రెస్సుభక్తిని ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తులోకి కూడా దిగుమతి చెయ్యడం సముచితమూ సమర్థమూ కూడా అప్రశస్తమైన పని.

నటుడి ప్రదర్శనాల సందర్భంలో పరిషత్తు చాలా నిందపాలయింది. ఈసంవత్సరం మేము నటులను తయారు చేసే వొక మంచి నాటకాన్ని ప్రదర్శిస్తుందని ఆశించాము: కాని అది అలా జరపకపోడమే కాకుండా మంచినాటకాలను కూడా యీ సంవత్సరం బహిష్కారం చేసింది. నాట్యం మాట తలపెట్టనే లేదు. అభిజ్ఞాన శాకుంతలాన్ని యిలా విరిచివేయడంకన్న పూర్తిగా సక్రమంగా ప్రదర్శింపచేస్తే బాగుండిపోను; కాని దాన్ని వొక నాటకానికి సత్రకాయగా చేసింది. కాకిముక్కుకు దొండపండు కట్టింది.

నాలుగో సమావేశం పాటిగానైనా వుంది. ఈసంవత్సరం అలాగా లేదు. పెద్దనటులు తెర్పారినా యీసంవత్సరం కనపడలేదు.

కార్యదర్శి నీలంరాజు వెంకటశేషయ్యగారి పరిశ్రమ మే మెరుగుదుము. ఈసంవత్సరం వారు పడిన యిబ్బందులన్నీ మే మెరుగుదుము; కాని వారు కొంచెం పెద్దయెత్తులు వెయ్యాలి. సాగకపోతే పరిషత్తునే మానివెయ్యవచ్చు; గాని యిలా నడపడంవల్ల కష్టమూ, నష్టమూనే గాని సుఖమూ లాభమూ కలగవు.

పరిషత్తు ఇంతకంటే ఎక్కువగా జరిగడానికి అవకాశాలు లేవని మేము నిరుత్సాహపడము. పూనుకుంటే యింతకంటే యెన్నో రెట్లు బాగుచెయ్యవచ్చు. అయితే ముఖమాటాలూ, దాక్షిణ్యాలూ మట్టుకు దూరంగా వుంచాలి. గుణమే ప్రధానంగా యెంచుకోవాలి.

పరిషత్తు ఎక్కువనాటకాల కవకాశం యిచ్చినంతకాలమూ దేశీయులు కళనే ప్రధానంగా చూడరు. పరిషత్తుకు ఫాయిదా కూడా యేర్పడదు.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తులాగే యీ ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తు కూడా అపమార్గంలోనే వుండడం చాలా విచారకరంగా వుంది.

నాల్గవ నిజాంరాష్ట్రాంధ్ర మహాసభ

హైదరాబాదు సంస్థానం హిందూదేశంలో వున్న స్వదేశసంస్థానాలన్నిటిలోనూ పెద్దదీ, మొదటితరగతిలో దీనీ. దాని వైశాల్యం యెనభైరెండువేల చదరపు మైళ్లలో తెనుగు దేశం సగానికి పైగా వుంది. దాని జనసంఖ్య వొక కోటీ నలభైలక్షలలో మననాడు డెబ్భయిలక్షలకు మించివున్నారు. ఆరాజ్యంలోని తెనుగుభాగానికి "తెలంగానా" అని వ్యవహారం.

నిజాము ప్రభుత్వానికి ప్రతి సంవత్సరమూ వనూ లవుతూ వున్న మాల్గుజారీలో చాలా భాగం తెనుగునాడే చెల్లిస్తున్నారు. రాష్ట్రం అంతటా వున్న తరీభూములలో నూటికి ౭౫ వంతులు తెలంగానాలోనే వున్నాయి. ఎక్కువ ఆదాయం ఇచ్చే గొప్పగొప్ప గనులన్నీ తెలంగానాలోనే వున్నాయి. ఆరాష్ట్రంలో వున్న పెద్ద పెద్ద తటాకాలూ, సుప్రసిద్ధ మయిన గుళ్లూ చాలామట్టుకు తెలంగానాలోనే వున్నాయి. కాకతీయ సామ్రాజ్య వైభవానికి ప్రతిబింబాలయిన వరంగల్లు, ఓరుగంటి పట్టణాలూ, చాళుక్యుల రాజధాని రాజకొండ పట్టణమూ, అద్వితీయ శిల్పకళాచాతుర్యం గల రామప్పదేవాలయమూ, వెయ్యిస్తంభాల మంటపమూ — ఇంకా యెన్నెన్నో తెలంగానాలోనే వున్నాయి.

ఆరాష్ట్రపు రాజధాని అయిన హైదరాబాదు కూడా తెలంగానాలోనే వుంది.

ఒకప్పుడు ఆఆంధ్రభూభాగం పరభయంకరంగా గానూ, భూలోకస్వర్గంగానూ, ఆంధ్రుల ప్రాభవ ప్రతాపాలకు ప్రదర్శనశాలగానూ వుండింది.

ఇప్పుడు ఆరాష్ట్రంలో వున్న డెబ్భయిలక్షల ఆంధ్రులూ కాకతీయసామ్రాజ్యనిర్మాతలైన ప్రభువుల, పండితుల, కవుల, వీరుల, శూరుల, యోధుల, వణిక్ప్రముఖుల సంతతివారు.

ఇంతమాత్రమేనా !

వారందరూ మన మాంసంలో మాంసం, మన రక్తంలో రక్తం, మన జీవంలో జీవం.

కాని వారికీ మనకూ ప్రభుత్వాలు వేరయినాయి. వారికీ మనకూ వ్యవహారసంబంధాలు లేకుండాపోయాయి. కాని అవి సమగ్రాంధ్ర జాతీయతకు భంగకరాలు కాలేవు.

లౌకికాలయిన హద్దులెన్ని యెప్పుడినా చిరసంచిత మైన విజ్ఞానం—ప్రకృతి కనుగూన మైన నాగరికత—ధారావాహిక మైన సంప్రదాయం—వీటని భిన్నం చెయ్యలేవు.

మహాఘనతే వహించిన నిజాము ప్రభువు అద్భుత ప్రతిభాశాలి. హిందూదేశం అంతా ఆయన మాటాడు. నాటి మైసూరు—తోటి బడోదా సంస్థానాలు లక్ష్మీవిహారవనాలుగా తయారయిపోయి వుండడం కనిపెట్టారు. "అన్నిటిలోనూ పెద్దసంస్థానం, మనది వెనకబడిపోవడమా" అని అభిమానం తెచ్చుకున్నారు. ఇప్పుడు మాస్తే హైదరాబాదురాజ్యం క్షణక్షణమూ నూత్నవికాసం పొందుతోంది. ఒకట్రెండు పదేళ్లలో మైసూరు, బడోదా రాజ్యాలు హైదరాబాదు యెదుట మినుకూమినుకూ మంటూ వుంటాయి.

ఆరాష్ట్రపు నాల్గవ ఆంధ్రమహాసభ మొన్ననే—అంటే డిసెంబరు చివరరోజులలో సిరిసిల్ల అనే గ్రామంలో జరిగింది. ఆరాష్ట్రంలో వున్న ఆంధ్రప్రముఖు లంతా అక్కడికి అవతరించారు. ఆంధ్రత్వం కోసమూ, పునరుజ్జీవనంకోసమూ ఆవేదనతోటీ, ఆవేశముతోటీ పొంగిపోతూ వున్న మాన్యులు శ్రీమాడపాటి హనుమంతరావుపంతులుగారు అధ్యక్షత వహించారు. అధ్యక్షోపన్యాసం, పంతులుగారి మూలంకష పాండిత్యానికీ, ఆరాటావేశానికీ దర్పణంగా వుంది. ఉపయోగకరాలైన తీర్మానాలు చెయ్యబడ్డాయి.

నైజాంరాష్ట్రపు ఆంధ్రమహాసభలు కూడా అక్కడి సమాజ్జీవితంలో ఆంధ్రజాతీయతను వుద్ధరించడానికి తగిన కార్యక్రమం ఏర్పరుచుకున్నారు.

పరిశీలించి చూస్తే మనవాళ్ల తీర్మానాలు వారివి చాలా దగ్గరగా పోలివుండడం గోచరమవుతుంది.

"మనలో సిరిగల యెక్కడ వుందో"దనీ, "ఆకాశాలు మన దగ్గరే వున్నా" యనీ ఆంధ్రులకు చాలా అహామిక వుంది. కాని యీనాడు స్థితి మారిపోయింది. నైజామాంధ్రులు మేలుకున్నారు. నానా విధాలా ఆంధ్రులను పెట్టుబడి యెయ్యడానికి యెక్కడా వెనక్కితియ్యలేదు. ఉద్యమించారు, వారు, భాషకోసం, వాఙ్మయంకోసం, నాగరికతకోసం, విజ్ఞానంకోసం, పరిశ్రమలకోసం, వాణిజ్యంకోసం—ఈకాలంలో ఉన్నతిని కలిగించే సకల విషయాలకోసమూ విశేషోద్యోగం చేస్తున్నారు. తొందరపడకపోతే, పదేళ్లలో, వారు, మనకు ఆదర్శం అవుతారు.

చాలా సంతోషం.

నైజామాంధ్రులకు మా ప్రణామాలు విజ్ఞాపిస్తున్నాము.

మళ్లీ శ్రీనివాసఅయ్యంగారా ?

శ్రీమాన్. ఎస్. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు, ఒకప్పుడు, గతి మని కాంగ్రెస్సులో ప్రవేశించారు. ఆ మరిచెంగా కిరోధంతో క్కి, కృష్ణాస్వామి సంఘంలో, గాల్లవాయువు, వొక్క గంటలోనే వుట్టి కొట్టుకుని కాంగ్రెస్సు సింహాసనం ఆక్రమించారు.

అప్పుడు, అక్కడ—మన్నాము పెరిగి తాప్రకృతులోనూ, ఇక్కడ, మద్రాసు రాజకీయాలలోనూ గొప్ప తుపాను చెలరేగింది.

తీరా, ఆది చల్లబడ్డ తరవాత—అయ్యంగారా లేరే ?

పరికాయించి చూడగా, అయ్యంగారు, హైకోర్టు వకీల్సు ఛేంబరులో సుఖాసీనులై వున్నారు.

గతేడులుదాకా వారి స్థితి అలాగే వుండింది.

కాని, యిప్పుడు వారు మళ్లీ కాంగ్రెస్సులో ప్రవేశిస్తున్నారు.

వారు కోరి సొంతంగా ప్రవేశించే టట్టయితే మేము అర్థం చేసుకోగలము ; కాని రాజాజీ వగైరాలు, వారిని, బలవంతంగా మళ్లీ కాంగ్రెస్సులో ప్రవేశ పెడుతున్నారు.

ఎందుకూ—?

మా ప్రశ్న కొందరి కిప్పుడు వికటంగానే కనపడవచ్చు; కాని కొందరికి పడవద్దు. కాంగ్రెస్సులో, శ్రీనివాసఅయ్యంగారి పునఃప్రవేశంతో మన ఆంధ్రులకు తల దిమ్మెక్కే దెబ్బ తగులుతుంది, చూస్తూ వుండండి.

కోలవెన్ను రామకోటేశ్వరరావు పంతులుగారు

తాము, ప్రజామిత్రపత్రికలో ప్రకటించిన వ్యాసాన్ని పురస్కరించుకుని మేము (అక్టోబరు సంచికలో) చేసిన వ్యాఖ్యానం చూసి శ్రీ రామకోటేశ్వరరావు పంతులుగారు చాలా ఖేదపడినట్లు తెలిసింది.

మన ఆంధ్రులలో అసహాయశూరులు లేక లేనా వున్నా రంటే వారు రామకోటేశ్వరరావు పంతులుగారొక్కరే. త్రివేణిపత్రికను సంపాదించడంలో వారు చూపిస్తూవున్న పాండిత్యమూ, అనుభవిస్తూవున్న కష్టాలూ గూడా అసాధారణాలుగానే వున్నాయి.

ఆంధ్రవికాసమే ప్రధానంగా గల ప్రబుద్ధాంధ్రకు పంతులుగారి కంటే పూజ్యులు మరొకరు లేరు.

త్రివేణినిధిని సమకూర్చడానికి చెయ్యబడుతూవున్న ప్రయత్నాలలో, వెనకటి విన్నపంలో వున్న సంతకాలే యిప్పటి విన్నపంలో వున్న వని భ్రమించి మేము ఆవ్యాఖ్యానంలో అలా రాయడం తటస్థించింది.

మా ఆరోపణం భ్రమప్రమాదజనితం కాని ప్రయత్నపూర్వకం గాదు.

శ్రీ రామకోటేశ్వరరావుపంతులుగారికి మా పొరపాటు విన్నవించుకుంటూ క్షమించవలసిం దని కోరుతున్నాము.

హిందీవల్ల తెనుక్కు జరుగుతూవున్న అపకారం

డిసెంబరు ౨౧వ తేదీని మద్రాసు గోఖలేహాలులో జరిగిన దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభవారి పంచమవార్షిక పట్టప్రదానమహోత్సవసభను ఉపక్రమిస్తూ మన నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు "ఇంగ్లీషు విద్యాలయములందు ఈ దేశములో విద్యాభ్యాసమువారు విద్యార్థి వేతనముల నిచ్చి ప్రోత్సాహింపవలసిన అవసరము కలిగియుండగను, హిందీవిద్యాభ్యాసమునకు కట్టి ప్రోత్సాహము లేనియెడల కొలది స్త్రీపురుషులు విద్యనభ్యసించుచున్నారు" అని సెలవిచ్చారు. అంటే హిందీభాష అంటే దక్షిణదేశీయులకు అంత అభిమానము వుందని వారి భావం. అయితే, "విద్యార్థులు నేర్చుకోవలసినవి మూడుభాషలు గలవు. మొదటిది మాతృభాష. రెండవది హిందీభాష. మూడవది ఆంగ్లభాష" అని సెలవిచ్చారే, పంతులుగారు! మొదటిదే అయిన తమ తెనుగుభాష అభ్యసించడానికి విద్యార్థివేతనా లిచ్చినా తెనుగుయువకులు ముందుకు రారనే సంగతి యేమైనా యోచించారా గారు?

* * * * * *

తరవాత పట్టభద్రులకు హితోపదేశం చేస్తూ హిందూస్థానీ లయిన పండితసుందర్‌లాలు గారు "చదువుటకును వ్రాయుటకును దేవనాగరిలిపి అనేకయితర లిపులకంటె నెక్కువ యుపయోగకరముగ నుండును. కొంతవరకు మన ద్రావిడియభాషలు కొన్నిటికి గూడ యీలిపి యుపయోగపడవచ్చును" అని సెలవిచ్చారు. దేవనాగరిలిపికంటే ద్రావిడభాషాలిపు లెంత ఉపయోగకరములో, అందులో తెనుగు లిపి యెంత సుందరమైనదో—ముఖ్యంగా యేమైనా తెలుసునా సుందర్‌లాలుగారికి? అయితే: వారనాలోచితంగా యీబీజం యిక్కడ వెదజల్లడం లేదు. హిందీద్వారా వారిదివరకే ద్రావిడభాషలకు ఎసరుపెట్టివున్నారు. ఇప్పుడు దేవనాగరిలిపిద్వారా ద్రావిడభాషాలిపులకు కూడా ఎసరుపెడితే ద్రావిడభాషలింకా తొరగా చచ్చిపోతాయి కాదూ!

సుందర్‌లాలుగారు చంచేతో యీ విషయం కొంచెం తెరమరుగుగా చెప్పారు. కాని స్వామి సత్యదేవుగారు చాలా స్పష్టంగానే చెప్పారు. డిసెంబరు ౨౨వ తేదీని గురజాడ కల్యాణమంటపంలో జరిగిన దక్షిణభారతహిందీప్రచారకుల ఆవేశమా వేశంలో వారిలా చెప్పారు. "దక్షిణదేశీయులో తమిళ్, తెలుగు, మలయాళ్, కన్నడభాషలకు హిందీలిపి ఉపయోగించినచో హిందీ సామాన్యభాషగ త్వరగా వ్యాపించగలదు" దక్షిణదేశంలో హిందీ అలుముకు పోవలసినదే. నానాదేశభాషలన్నీ అణగార వెయ్యవలసినదే. ఇదీ హిందూస్థానీల ఉద్దేశం.

దక్షిణదేశీయులకు ఒకప్పుడు ఇంగ్లీషు వ్యామోహం ముదిరిపోయింది. అది యింకా వేళ్ళు తన్నుతూనే వుండగా యిప్పుడు ఈ హిందీవ్యామోహం.

దక్షిణదేశంలో భాషాదాస్యం వదిలే యింకా సిగ్గ లేదు.

తెన్గు పుట్టినునకి అంతా యిదే. సంపాదకుడు

సరస్వతీగ్రంథమండలి

కంభంవారి సత్రమువీధి *** రాజమహేంద్రవరము

నవలలు నవరసభరితము లగు నవలలు—ముచ్చటగొల్పు [illegible]లతో—ముద్దుగొలుపు [illegible] యుండుతో [illegible] చక్కని నవల నడుమ నడుమ చిన్నచిన్న [illegible] గ్రంథములు వెలువడుచుండును చందాదారులకు ప్రవేశరుసుము [illegible] చందాదారులు ఒకేసారి రు 7 8 0 ల [illegible] పుస్తకములు [illegible] పంపుదుము.

ఇంతవరకు వెలువడిన గ్రంథములు

11 ప్రేమసుందరి	1 8 0	25 [illegible]	1 8 0	39 [illegible]	1 8 0
12 చోరశిఖామణి	1 8 0	26 జాగిలము	1 8 0	40 [illegible] (1వ భాగము)	1 8 0
13 లక్ష్మీప్రసాదము	1 8 0	27 మొగలాయీదర్బారు 2 భా॥	1 8 0	41 [illegible] (2వ భాగము)	1 8 0
14 మహాత్యరహస్యము	1 8 0	28 [illegible]	1 8 0	42 [illegible]	1 8 0
15 ఫౌస్టు (1వ భాగము)	1 8 0	29 [illegible]	1 8 0	43 [illegible] (1వ భాగము)	1 8 0
16 ఫౌస్టు (2వ భాగము)	1 8 0	30 [illegible]	1 8 0	44 [illegible] (2వ భాగము)	1 8 0
17 కుముద్వతి	1 8 0	31 మొగలాయీదర్బారు 3 భా॥	1 8 0	45 [illegible]	1 8 0
18 చిన్నకోడలు	1 8 0	32 [illegible]	1 8 0	46 [illegible]	1 8 0
19 రహస్యభేదనము	1 8 0	33 మొగలాయీదర్బారు 4 భా॥	1 8 0	47 [illegible]	1 8 0
20 సింహగడము	1 8 0	34 కోహినూరు	1 8 0	48 [illegible] (1వ భాగము)	1 8 0
21 మణిహారము	1 8 0	35 [illegible]	1 8 0	49 [illegible] (2వ భాగము)	1 8 0
22 మొగలాయీదర్బారు 1 భా॥	1 8 0	36 [illegible]	1 8 0	50 దాక్షిణ్య	1 8 0
23 ఘటనాచక్రము	1 8 0	37 [illegible] (1వ భాగము)	1 8 0		
24 రాజసుందరి	1 8 0	38 [illegible] (2వ భాగము)	1 8 0		

[illegible]ములు

1 మృత్యుంజయిని	0 12 0	9 [illegible]	1 0 0	17 [illegible]	1 0 0
2 అభాగిని	0 12 0	10 [illegible]	1 0 0	18 [illegible]	1 0 0
3 ఛద్మవేషి	0 12 0	11 [illegible]	1 0 0	19 [illegible]	1 0 0
4 విమలుని యుపదేశములు	1 0 0	12 [illegible]	1 0 0	20 [illegible]	1 0 0
5 కాంచనమాల	1 0 0	13 [illegible]	1 0 0	21 [illegible]	1 0 0
6 సీమంతిని	1 0 0	14 [illegible]కల్పవల్లి (చిన్నకథలు)	1 0 0	22 [illegible] (1వ భాగము)	0 12 0
7 సుశీల	1 0 0	15 [illegible]	1 0 0	23 [illegible]	0 12 0
8 శశిరేఖ	1 0 0	16 [illegible]	1 0 0	24 [illegible]	0 12 0

నాటకములు

1 మార్కండేయ	0 12 0	5 [illegible]	1 0 0	9 [illegible]	1 0 0
2 అహల్యాశాపవిమోచనము	0 12 0	6 [illegible]	1 0 0	10 [illegible]విజయం	1 0 0
3 మీవారుపతనము	1 0 0	7 [illegible]దాసు	1 0 0	11 భక్తతుచేల	1 0 0
4 వరమాల	1 0 0	8 చంద్రగుప్త	1 0 0		

 ఈ గ్రంథములు రాజమండ్రీలో కలాభివర్ధనీ పరిషత్తులోను దొరకును.

సరస్వతీ పాకెట్ డిక్షనరీ యొక్క ఒక నమూనా పుట :—

Lioness-*n* ఆడుసింహము
Lip-*n* పెదవి
Liquifiable-*adj* కరిగునట్టి ద్రవరూపము చెందెడు
Liquify-*v t & v i* కరగించు లేక ద్రవముగు
Liquid-*n* ద్రవపదార్థము *adj* ద్రవరూపమైన ప్రవహించునట్టి
Liquidate-*v t* (ఋణము లు) తీర్మానము చేయు, పరిష్కరించు ఆస్తి అప్పులను తేల్చుకొని పరిష్కరించు *n* Liquidator
Liquidation *n.* ఋణముల పరిష్కారము
Liquor-*n* ద్రవము కల్లు లేక సారాయి
Lisp-*v i* వచ్చీయురాని మాటలాడు, *n.* అవ్యక్తపు మాటలు
List-*n.* జాబితా, బట్టయొక్క అంచు *pl.* యుద్ధ ప్రదర్శనము జరుగు ఆవరణము *v t. & v i.* అకచుకట్టు పనిలో చేర్చుకొను, కాంక్షించు, విను
Listen-*v. i. & v t.* విను, ఆలకించు, శ్రద్ధాళువగు, లక్ష్యపెట్టు
Listless-*adj.* జాగ్రత్తలేని ఉపేక్షించెడు
Literal-*adj.* ప్రతిపదమునకు సరిగానున్న, అలంకారయుక్తముగాని *adv.* **Literally** [సం. మైన
Literary-*adj* సారస్వత
Literate-*n* సారస్వతవిజ్ఞానము కలవాడు, పండితుడు *adj.* పాండిత్యముగల
Literature-*n* సారస్వతము, సాహిత్యము
Lithe / **Lithesome** } *adj* మెత్తని వంగెడు
Lithography-*n* రాతిపై నున్న వ్రాతలు అచ్చులోసెడు విధము *adj.* **Lithographic-cal**
Litigant-*n* దావాలోని కక్షిదారుడు *adj.* వివాదపడెడు
Litigate-*v t & v i* వ్యాజ్యమాడు, వివాదపడు
Litigation-*n* న్యాయస్థానపరముగా జరుగు వివాదము
Litter-*n.* డోలి, మోసికొని పోవు పడక, పందియొక్క ఒక యీత పిల్లలు, కల్మషము, చెత్త, *v t.* (పంది) ఈను చెత్తతో నింపు

సరస్వతీ ఇంగ్లీషు-తెనుగు పాకెట్టు డిక్షనరీ

Saraswathi English-Telugu

POCKET DICTIONARY.

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్, రాజమండ్రి.

గ్లేజు కాగితము—665 పేజీలు
సుమారు 17000
ఇంగ్లీషు పదములకు సులభమగు
తెలుగు అర్థములు—బాలబాలిక
లకు మిక్కిలి యుపయోగకరము.
చక్కని క్యాలికోబైండు.
వెల ప్రతి 1 కి రు **1-8-0**

అచ్చులో నున్నది!

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్‌వారి ప్రచురణము, రాజమండ్రి.

మంచి గ్లేజుకాగితము! సొగసైన క్యాలికోబైండు!! పుస్తకములో వస్తుగుణప్రబోధముగల పేజీలు 1000 పైగా నుండును. వెల ప్రతి 1 కి **5-0-0**

ఇది సమస్తద్రవ్యగుణములను అసందిగ్ధముగ తెలియజేయు అపూర్వగ్రంథరాజము. ఆంధ్రవైద్యలోకమునకు, వైద్యేతరులకును మిక్కిలి యుపయోగకరమగునటుల బ్రహ్మశ్రీ ఆయుర్వేదభూషణ భిషగ్వర పండిత పీటూరి వాసుదేవశాస్త్రి, ఏ. యం. ఏ. సి. గారిచే వ్రాయబడినది. ఇందు సందిగ్ధద్రవ్యములన్నియు నిర్ధారణచేయబడి ప్రచురింపబడినవి. నూతనపరిశోధితద్రవ్యములు చేర్చబడినవి. వస్తువునందలి రసవీర్యవిపాకప్రభావములను గుణములను విడదీసి వస్తుప్రాధాన్యము నిరూపింపబడినది.

కుంకుమపూవు :— కాశ్మీరజ - కుంకుమ —
Corcus–Salivus Eng. Saffron.

స్వరూపము — ఇది కాశ్మీర దేశమునందును, హీరాదేశమునందును పుట్టు సుగంధద్రవ్యము. దీని కేసరము ఎఱ్ఱగను, కొంచెము తెల్లగను యుండును. రంగు వేయబడిన కృత్రిమ కుంకుమపువ్వు బజారులో గలదు. కుంకుమపువ్వు చేతిలో నలిపిన రంగంటుకొనక యుండినచో సరి, అసలైనదని తెలియవలెను. నీటిలో వేసిన నీరు యెఱ్ఱబడక యుండిన నది శ్రేష్ఠమైనది. అసలైన కుంకుమపూవు కొంచెము చమురుగలిగి యుండును.

గుణములు — ఇది కారము, చేదు, రుచులు గలది. వేడిచేయు స్వభావము గలది. విపాకమున కారపు రుచిగ మారును. లఘుగుణము. వాతకఫములు హరించును. దగ్గులు కట్టును. విషదోషములు శమించును. కంఠరోగములు, తలనొప్పులు పోవును. వీర్యవృద్ధియు ధాతుపుష్టియును గలిగించును. ముక్కు, చెవి, కన్ను, నోరు, శిరస్సు మొదలగు నూర్ధ్వజత్రుగత రోగములను శమింపజేయును.

ప్రయోగము — అశ్మరీ-కృచ్ఛ్రములకు :— కుంకుమపూవు ద్రాక్ష రసముతో కలిపి త్రాగిన సర్వకృచ్ఛ్రములు, అశ్మరులు శమించును. (చి. 26 అ. చరకము.)

మూత్రరోధజ-ఉదావర్తమునకు:—కుంకుమపూవు కషాయమును లోనికి త్రాగిన ఉదావర్తము తగ్గును.

మూత్రాఘాతమునకు :—కుంకుమపూవు మెత్తగా నూరి నీటిలో కలిపి దానిలో తేనెవేసి రాత్రి నిలవయుంచి ప్రాతఃకాలమున త్రాగిన మూత్రకృచ్ఛ్రములు తప్పక శమించును. (59 అ. సుశ్రుతము)

శిరోరోగములకు :—కుంకుమపూవును పంచదారయున్ను గలిపి ఆవునేతితో వేచి నస్యము చేయించి యుపయోగించిన కనుబొమలమధ్యను, కణతలయందును, నేత్రములయందును, చెవులయందును, సూర్యావర్తకమను శూలలయు నశించును. (చక్రదత్త)

బొల్లికి .—రేలవేరు నీటిలో నఱగదీసి ఆగంధములో కుంకుమపూవు కలిపి బొల్లికి రాసిన బొల్లులు తగ్గును. ముఖముపై మొటిమలుకూడ తగ్గును.

ప్రసవస్త్రీ మైలరక్తశోధనకు :—రెండు చిన్నముల కుంకుమపూవును 6 మిరియములును కలిపి నీళ్లతో నూరి ప్రసవస్త్రీ కిచ్చిన గర్భశోధన మొనరించి మైలరక్తమును వెడలించును. జ్వరమును కూడ రాకుండ కాపాడును.

నేత్రరోగములకు :— ఇంచుబగింజ గంధములో కుంకుమపూవు కలిపి కంటిచుట్టును పట్టువేసిన కంటివ్యాధులు తగ్గును. మరియు నిమ్మపండ్ల రసములో కరక్కాయ అరగదీసి దానిలో కుంకుమపూవు కలిపి కంటిచుట్టు పట్టువేసిన నేత్రరోగములు తగ్గును.

గంధర్వకళ

రక్తపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, నరములకు బిగి కలిగించు తియ్యని లేహ్యము

అనేకులకు మఱల మగతనము కలిగించి మెప్పుపొందినది

గంధర్వకళ—యౌవనము సంఘటించును. శుక్లనష్టము కట్టును. పుంస్త్వము పెంపుచేయును. కామోద్రేకము కలిగించును. సంభోగశక్తి హెచ్చుచేయును. మనోల్లాసము కూర్చును. ఆనందము కలిగించును. ప్రమేహములను జయించును.

కీళ్లనొప్పులు, దురదలు, తిమ్మిరలు, పోనాడుటలో గంధర్వకళ ప్రత్యేకశక్తికలది. సవామేహములమీద ఇది చేయుపని అసాధారణమైనది. దీనిని ఎప్పుడును సేవించుచుండినచో ముసలితనము కనబడదు. ఏవ్యాధులును చేరవు. ఇది బాలెంతరాండ్రకును చాల మేలుచేయును. వారి శరీరములకు పూర్వపుబిగి కలిగించును. పౌను రు ౩—౦—౦

మలయచందనము

సెగరోగమునకు పేరుపొందిన ఔషధము

పోటీలలో నెగ్గినది. నకళ్లను చూచి మోసపోకుడు

ఈ క్రూరవ్యాధివలన బాధపడువారికి మా మలయచందనము నాలుగువందల యేండ్లనుండి గురుపరంపరగా వాడబడుచున్నది. ఇది సంస్థానములయందును రాజకుటుంబములయందును వాడుటకు కనిపెట్టబడినది. కావు ననే పథ్యము లేదు. పిచికారీతో పనిలేదు. సెగరోగము తగిలినట్లు, మందు పుచ్చుకొనుచున్నట్లు యొకరికీ తెలియగూడదంటే మా మలయచందన మొక్కటే అందుకు తగినది. నకళ్లు బయలుదేరుచున్నవి. పరిశీలించకుండ ఏ యౌషధమును పుచ్చుకోవద్దు. గంధర్వఫార్మసీవారి మలయచందనమే కావలెనని కోరుడు. అనేక వైద్యులు సొంతమందులను విడిచి దీనిని వాడి విజయము, బహుమతులు పొందుచున్నారు. మూడుపూటలలో గుణమిచ్చును. ఎరుపు, తెలుపు, పచ్చసెగలకు ఇది రామబాణము. రసవిష గంధకములు చేరని మూలికాయోగము. ఇక్కడకు అక్కడకు పరుగెత్తక నేడే మాకు వ్రాయుడు.

డబ్బి ౨-౮—౦ దీని కనుపానము చందనతైలము ఔన్సు ౩—౦—౦ రెండును ఖర్చులతో ౬—౦—౦

నాగరఖండము

అజీర్ణములకు శూలలకు, పరిణామశూలలకు చాల మంచిది. ఆకలిలేకపోవుట, కడుపుఉబ్బరము, నొప్పి, నోట నీళ్లూరుట కడుపులో మంట, పొత్తికడుపులో పోటు, కంఠమంట, ఓకిరింత, వాంతులు, పుల్లత్రేనుపులు, భస్మక, అరుచి—వీటిని త్వరగా తగ్గించును. విడువకుండ ఒక్కపౌను సేవించినచో ఎట్టి గురుపదార్థమైనను సులభముగా జీర్ణమై, మరల ఆకలి కరకరలాడును. రక్తపుష్టి కలిగించును. పౌను రు ౩—౦—౦

గంధర్వఫార్మసీ—ఇన్నిస్ పేట, రాజమండ్రి

రాజమహేంద్రవరము : శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారి సరస్వతీ [illegible] ముద్రితమై
శ్రీపాద [illegible] శాస్త్రిగారిచే ప్రకటింపబడినది. [illegible]